МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВЙ ІНСИТУТ
ЕКОНОМЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА МИТНОЇ СПРАВИ

КАФЕДРА МИТНОЇ СПРАВИ ТА ТОВАРОЗНАВСТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)
на тему: ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, МММз- 22-1 групи, спеціальності 073 «Менеджмент» ОПП «Менеджмент митної справи»

підпис здобувача вищої освіти

Бевз Віктор Сергійович

Науковий керівник науковий ступінь вчене звання

підпис керівника

Мельник Олена Володимирівна., к.е.н., доцент

Гарант освітньої програми науковий ступінь вчене звання

підпис керівника

Гребельник Олександр Петрович, д.е.н., проф.

Допущено до захисту за рішенням кафедри митної справи та товарознавства протокол від 24.04.2024 №7

підпис завідувача кафедри

Зубрицький Артур Ігорович, к.е.н.,

Ірпінь 2024

Реєстрація № 1 31.01.2024

Результати перевірки До захисту

Результати захисту 80 (вісім) 14.02.2024

Голова комісії _____ В. Демченко

Члени комісії _____ О.І. Гребенюк

_____ О.В. Недвига

_____ Т.В. Мисюра

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 20			І.В. Дейнеко О.П. Гребельник О.П. Малишко Т.В. Ананьєва О.О. Дорошенко
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 10			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 50			
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 20			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	80		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис).
80	B	4 (добре)	14.02.2024	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства
Спеціальності 073 «Менеджмент»,
Освітня програма «Менеджмент митної справи»

Затверджую :
Завідувач кафедри митної справи
та товарознавства _____
О.П.Гребельник
«_____»_____2022 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу (проєкт)
здобувачу вищої освіти
Бевзу Віктору Сергійовичу

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту) роботи:
Діджиталізація митного контролю та митного оформлення товарів в Україні
2. Затверджена наказом ректора від 15 грудня 2022 р. № 1289.
3. Строк здачі закінченої роботи – 02 грудня 2023 р.
4. Мета роботи – аналіз теоретичних засад розвитку митних процедур в умовах цифровізації, а також розроблено пропозицій щодо удосконалення процесу діджиталізації митного контролю та митного оформлення на засадах впровадження зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів.
Об'єкт дослідження – митна справа у контексті здійснення митних процедур.
Предмет дослідження – теоретичні, організаційно-правові та науково-практичні аспекти діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів в Україні.
Орієнтована база дослідження – Державна митна служба України.
5. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові документи, офіційні дані веб-сайту Держмитслужби України, звіти та аналітичні матеріали Держмитслужби України, навчальна та наукова література за темою дослідження.
6. Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, графіки.
7. Зміст пояснювальної записки (перелік питань за кожним розділом)
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади розвитку діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів в митній справі
1.1 Поняття діджиталізації митного контролю та митного оформлення та передумови розвитку електронної митниці в Україні
1.2 Аналіз кращих міжнародних практик впровадження електронної митниці
РОЗДІЛ 2. Сучасний стан діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів в Україні
2.1 Організація та правове забезпечення митного контролю та митного оформлення товарів на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками та цифровізації митних процедур в Україні

2.2 Методологічне забезпечення та стан розвитку ЄАІС м
умовах цифровізації та цифрової трансформації
РОЗДІЛ 3. Напрями удосконалення процесів діджиталізації м
та митного оформлення товарів в Україні
3.1. Удосконалення діджиталізації митного контролю та митн
урахуванням досвіду зарубіжних країн
3.2. Перспективи розвитку діджиталізації митного контр
оформлення товарів в умовах поглиблення міжнародни
процесів України

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи (проєкту)	Ст За
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	01
2	Вибір та вивчення навчальної, наукової та методичної літератури за темою.	02
3	Видача завдання науковим керівником	22
4	Виконання першого розділу роботи та подання її керівнику	06
	Виконання другого розділу роботи та подання її керівнику	02
	Виконання третього розділу роботи та подання її керівнику	03
	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	23
	Подання роботи для перевірки на наявність плагіату	02
	Попередній захист роботи	21
	Отримання відгуку керівника	12
	Отримання зовнішньої рецензії	20
	Допуск роботи зав.кафедрою до захисту	26
	Захист дипломної роботи	?.

8. **Дата видачі завдання:** «01» жовтня 2022 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (поєкту) _____ (підпис) (пр

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) (пр

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Бе (пр

Відгук
наукового керівника
на кваліфікаційну роботу
Бевза Віктора Сергійовича
на тему „Діджиталізація
митного контролю та
митного оформлення товарів
в Україні"

Діджиталізація митних процесів відкриває нові можливості та зумовлює нові виклики для митних адміністрацій. Діджиталізація пропонує такі переваги, як ефективне управління ризиками, ефективний контроль товарів, що може сприяти розвитку законної торгівлі, дотриманню митних правил, підвищенню якості обслуговування трейдерів.

Якість сформульованих у кваліфікаційній роботі висновків і пропозицій забезпечується використанням автором значної кількості джерел по темі дослідження, нормативних актів та інформації про IT-системи у митній справі. Для вирішення поставлених питань використовувалися сучасні методи дослідження.

Недоліків роботи є відсутність у ній додатків.

Кваліфікаційна робота рекомендується до захисту на ДЕК.

Науковий керівник О.В Мельник,
канд. екон. наук,
доцент

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу (проєкт)
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Бевза Віктора Сергійовича

Діджиталізація митного контролю та митного оформлення товарів в Україні

Актуальність теми зумовлена необхідністю підвищення ефективності контролю у сфері ЗЕД та оптимізації чинної системи митного контролю законності її провадження, релевантності та повноти інформації при здійснення митного оформлення товарів та транспортних засобів, як важливих передумов успішної інтеграції України до ЄС. Автоматизація та цифровізація митного контролю є запорукою успішного вирішення поставлених завдань.

Наукова новизна рецензованої роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та деталізації поняття діджиталізація митного контролю та митний е-аудит, їх класифікацію за різними ознаками, а саме: відповідно до об'єкту ЗЕД, залежно від конкретного митного режиму та за видами контролю, а також визначенні основні напрями удосконалення митного контролю та митного оформлення товарів з урахуванням досвіду ЄС задля забезпечення економічної безпеки держави.

Якість проведеного автором дослідження, текстового та табличного матеріалів відповідає вимогам вищої школи до магістерських робіт. У роботі використано показники та аналітичні дані з офіційних сайтів Міністерства економічного розвитку України, Міністерства фінансів України, Державної митної служби України, митної статистики, що надало змогу магістранту проаналізувати динаміку та визначено основні тенденції та ефективність митного контролю за останні роки, а також визначити проблеми у сфері діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів. Робота гарно структурована, логічно узгоджена і достатньо гарно узагальнена в окремих таблицях і рисунках.

Пропозиції і висновки автора обґрунтовані та мають практичну цінність як для Державної митної служби України та Державної податкової служби України що реалізують митну та податкову політику у сфері ЗЕД та опікуються наповненням бюджету та економічною безпекою держави, так і для підприємств-суб'єктів ЗЕД.

Разом з тим у даній роботі є й певні недоліки, зокрема не достатньо повно висвітлено показники ефективності діджиталізації митного контролю, зокрема митного постаудиту, а також питання здійснення взаємодії різних державних інституцій та їх окремих структурних підрозділів щодо здійснення митного контролю та митного оформлення товарів.

Проте не зважаючи на певні недоліки робота «Діджиталізація митного контролю та митного оформлення товарів в Україні» виконана на достатньо високому рівні, відповідає вимогам вищої школи й заслуговує на оцінку «добре», а її автор В.С. Бевз на присвоєння кваліфікації «магістр» зі спеціальності 073 «Менеджмент»

Рецензент, доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри публічного
управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів Л.М.Івашова

Підпис Івашової Л.М. засвідчую
Начальник відділу кадрів

УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
ВІДДІЛ КАДРІВ
Дніпро

ННІ економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

ДОВІДКА

про перевірку курсової/випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

Бевз Віктор Сергійович

Курс/група _____МММз-22-1_____

Тема дипломної роботи

Діджиталізація митного контролю та митного оформлення товарів в Україні

П. І. Б. наукового керівника

Мельник Олена Володимирівна

Дата захисту:

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 93,21%
Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень – посилання, цитування; і неправомірних запозичень – пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але вони не зазначені в літературних джерелах) 6,79%, цитат 3,23%.

Відповідальна особа за перевірку на кафедрі М. Іщук

АНОТАЦІЯ
Діджиталізація митного контролю та митного оформлення товарів в Україні

Мета роботи – аналіз теоретичних засад розвитку митних процедур в умовах цифровізації, а також розроблено пропозицій щодо удосконалення процесу діджиталізації митного контролю та митного оформлення на засадах впровадження зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів задля досягнення якої вирішено наступні завдання: розкрити сутність понять діджиталізації митних процедур, діджиталізація митного контролю та діджиталізації митного оформлення, а також передумови розвитку електронної митниці в Україні, розглянути кращі міжнародні практики впровадження електронної митниці та узагальнити досвід використання цифрових технологій в митній справі зарубіжних країн; висвітлити стан організації та правового забезпечення митного контролю та митного оформлення на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками та цифровізації митних процедур в Україні; проаналізувати методологічне забезпечення та стан розвитку ЄАІС митних органів в умовах цифровізації та цифрової трансформації; визначити напрями удосконалення діджиталізації митного контролю та митного оформлення в контексті європейської інтеграції України; запропонувати перспективні шляхи розвитку системи митного контролю та митного оформлення в контексті поглиблення міжнародних інтеграційних процесів.

Об’єкт дослідження – митна справа у контексті здійснення митних процедур.

Предмет дослідження – теоретичні, організаційно-правові та науково-практичні аспекти діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів в Україні.

Базою дослідження виступає Державна митна служба України.

За результатом дослідження сформульовані висновки та пропозиції, що мають ознаки наукової новизни та полягають у теоретичному обґрунтуванні сутності понять діджиталізація митного контролю та митний е-аудит, класифікації митного контролю за різними ознаками, а саме: відповідно до об’єкту ЗЕД, залежно від конкретного митного режиму та за видами контролю, а також визначенні основні напрями удосконалення митного контролю та митного оформлення товарів з урахуванням досвіду ЄС задля забезпечення економічної безпеки держави.

Одержані результати можуть бути використані митними органами, зокрема підрозділами що здійснюють митне оформлення товарів, контроль митної вартості та митних платежів, митного аудиту, а також іншими державними інституціями, що виконують функції регулювання та контролю у сфері ЗЕД.

Кваліфікаційна робота містить 88 сторінок, 2 таблиці та 5 рисунків. список використаних джерел із 52 найменувань.

Ключові слова: митне оформлення, митний контроль, цифровізація, діджиталізація, митні процедури, електронна митниця, митний аудит, економічна безпека.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2023 р.

Рік захисту роботи – 2024 р.

ABSTRACT

Digitalization of customs control and customs clearance of goods in Ukraine

The purpose of the work is to analyze the theoretical foundations of the development of customs procedures in conditions of digitization, as well as to develop proposals for improving the process of digitization of customs control and customs clearance on the basis of the implementation of foreign experience and international standards. control and digitization of customs clearance, as well as the prerequisites for the development of electronic customs in Ukraine, consider the best international practices of implementing electronic customs and summarize the experience of using digital technologies in the customs affairs of foreign countries; highlight the state of the organization and legal support of customs control and customs clearance based on the implementation of an automated risk management system and digitalization of customs procedures in Ukraine; to analyze the methodological support and state of development of EAIS of customs authorities in the conditions of digitization and digital transformation; to determine directions for improving the digitalization of customs control and customs clearance in the context of the European integration of Ukraine; to propose promising ways of developing the system of customs control and customs clearance in the context of deepening international integration processes.

The object of the study is customs affairs in the context of customs procedures.

The subject of the research is theoretical, organizational, legal and scientific and practical aspects of digitalization of customs control and customs clearance of goods in Ukraine.

The basis of the study is the State Customs Service of Ukraine.

According to the results of the research, conclusions and proposals are formulated, which have signs of scientific novelty and consist in the theoretical substantiation of the essence of the concepts of digitalization of customs control and customs e-audit, classification of customs control according to various characteristics, namely: according to the object of foreign trade, depending on the specific customs regime and by types of control, as well as defining the main areas of improvement of customs control and customs clearance of goods, taking into account the experience of the EU in order to ensure the economic security of the state.

The obtained results can be used by customs authorities, in particular, units that carry out customs clearance of goods, control of customs value and customs payments, customs audit, as well as other state institutions performing functions of regulation and control in the field of foreign trade.

The qualification paper contains 88 pages, 2 tables and 5 figures. list of used sources with 52 name.

Keywords: customs clearance, customs control, digitization, digitalization, customs procedures, electronic customs, customs audit, economic security.

The year of performance of the qualification work is 2023.

The year of job protection is 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП 8

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В МИТНІЙ СПРАВІ 12

1.1 Поняття діджиталізації митного контролю та митного оформлення та передумови розвитку електронної митниці в Україні 12

1.2 Аналіз кращих міжнародних практик впровадження електронної митниці 20

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ 26

2.1 Організація та правове забезпечення митного контролю та митного оформлення товарів на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками та цифровізації митних процедур в Україні 26

2.2 Методологічне забезпечення та стан розвитку ЄАІС митних органів в умовах цифровізації та цифрової трансформації 40

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ 50

3.1. Удосконалення діджиталізації митного контролю та митного оформлення з урахуванням досвіду зарубіжних країн 50

3.2. Перспективи розвитку діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів в умовах поглиблення міжнародних інтеграційних процесів України 59

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю удосконалення системи митного оформлення та митного контролю в умовах посилення інтеграційних процесів. Впровадження цифрових технологій на митниці дозволяє підвищити ефективність митних процедур, скоротити часові затримки та покращити взаємодію між учасниками митного контролю, що призведе до покращення бізнес-процесів та зниження операційних витрат. Адже розвиток світових митних та торговельних тенденцій підкреслюють необхідність цифрової трансформації України, як країни, що прагне до інтеграції у світогосподарські митні структури й повинна відповідати сучасним стандартам і технологіям митного контролю та митного оформлення. Тобто цифровізація може значно прискорити процес митного оформлення, що є критично важливим для бізнесу та зменшує витрати для бізнесу.

Також цифровізація митного контролю допомагає зменшити втручання людини, що, у свою чергу, може зменшити корупцію в митних органах та підвищити прозорість митних процедур. А це означає, що діджиталізація митних процесів сприятиме покращенню бізнес-клімату, залученню інвестицій та спрощенню міжнародної торгівлі. Це, в свою чергу, сприятиме зростанню конкурентоспроможності економіки країни.

Окрім того діджиталізація може забезпечити більш ефективний контроль за переміщенням товарів через кордони, що важливо з точки зору економічної й фінансової безпеки в контексті протидії тіньовим оборудкам та сплати податків до бюджету, а також продовольчої й екологічної безпеки на предмет відповідності стандартам якості товарів. Система митного контролю та митного оформлення слугує важливим інструментом забезпечення економічної безпеки держави в правовому та економічному контексті, що дає змогу гарантувати реалізацію національних інтересів української держави. Відповідно це зумовлює потребу пошуку шляхів покращення, що забезпечується саме через цифровізацію митних процедур.

Таким чином актуальність даної теми підкреслюється актуальними викликами та можливостями, з якими стикається Україна, в процесі розвитку своєї митної системи в умовах глобалізації та цифрової трансформації в країні.

Питання митного контролю достатньо широко висвітлено у працях вітчизняних та закордонних вчених: Дум'як Ю. Л., Закорко К. К.,. Карпа М. І., Квеліашвілі І. М., Кравчук А. С., Красівський О., Новосьолова О. С., Прокопчук В. О., Пашко П. В., Товт В., а також багатьох інших. Проте їх дослідження стосуються загальної проблематики організації здійснення митного контролю, управління митною діяльністю в Україні.

Проблеми інформатизації, автоматизації та діджиталізації механізмів державно-управлінської діяльності є предметом дослідження багатьох науковців, практиків та фахівців, а саме: І. Бережнюка, О. Вакульчик, О. Новосьолової, П. Пашка. Слід констатувати посилення інтересу науковців до проблематики автоматизації та цифровізації митних процедур, інноваційного розвитку митної політики на базі посилення рівня її інформатизації згідно із сучасним прагненням розвинених держав. Зокрема, окреслені аспекти досліджують у своїх наукових доробках такі вчені, як Ю. Голинський, І. Гриник, Л. Івашова, Л. Кийда, Т. Ліпіхіна, М. Разумей та ін. Не зважаючи на велику кількість досліджень з обраної тематики, питання діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів та їх вплив на економічну безпеку України є мало дослідженим та викликає вагомий науковий інтерес.

Мета роботи – аналіз теоретичних засад розвитку митних процедур в умовах цифровізації, а також розроблено пропозицій щодо удосконалення процесу діджиталізації митного контролю та митного оформлення на засадах впровадження зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів.

Для досягнення даної мети в роботі вирішено наступні завдання:

– розкрити сутність понять діджиталізації митних процедур, діджиталізація митного контролю та діджиталізації митного оформлення, а також передумови розвитку електронної митниці в Україні;

– розглянути кращі міжнародні практики впровадження електронної

митниці;

– висвітлити стан організації та правового забезпечення митного контролю та митного оформлення товарів на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками в Україні;

– проаналізувати методологічне забезпечення та стан розвитку ЄАІС митних органів в умовах цифровізації та цифрової трансформації;

– визначити напрями удосконалення цифровізації митного контролю та митного оформлення з урахуванням використання цифрових технологій в митній справі зарубіжних країн;

– запропонувати перспективні шляхи розвитку системи митного контролю та митного оформлення в контексті поглиблення міжнародних інтеграційних процесів.

Об’єкт дослідження – митна справа у контексті здійснення митних процедур.

Предмет дослідження – теоретичні, організаційно-правові та науково-практичні аспекти діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів в Україні.

Під час дослідження використано загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах. Наукові результати дослідження теоретико-методологічних підходів визначення понять «діджиталізація митних процедур», «діджиталізація митного контролю» і «діджиталізація митного оформлення» та формулювання висновків було одержано з використанням загальнонаукових методів, зокрема методів та прийомів аналізу й синтезу, системного та структурно-функціонального методів, монографічного та абстрактно-логічного методів, а також методів порівняння, аналогії, критичного осмислення та узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є: наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій); нормативно-правові документи з митного регулювання, митного контролю та забезпечення економічної безпеки держави,

офіційні дані Державної митної служби України, Державної служби статистики України; довідкові та інформаційні видання професійних організацій; спеціалізовані фахові інтернет-ресурси; інформація Державної податкової служби України, Міжнародні нормативно-правові акти та стандарти щодо спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

Наукова новизна магістерського дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності понять «діджиталізація митних процедур», «діджиталізація митного контролю» і «діджиталізація митного оформлення», формування концептуальної моделі впливу діджиталізації митних процедур на розвиток експорту, а також визначенні основні напрями удосконалення митного контролю та митного оформлення товарів з урахуванням досвіду ЄС в контексті поглиблення міжнародних інтеграційних процесів.

Одержані результати можуть бути використані митними органами, зокрема підрозділами що здійснюють митне оформлення товарів, контроль митної вартості та митних платежів, митного аудиту, а також іншими державними інституціями, що виконують функції регулювання та контролю у сфері ЗЕД.

Логіка проведеного дослідження діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів зумовила наступну структуру роботи: вступ, три розділи (шість підрозділів), висновки. Загальний обсяг роботи складає 88 сторінок. Список використаних джерел містить 52 найменування. У роботі вміщено 5 рисунки та 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В МИТНІЙ СПРАВІ

1.1 Поняття діджиталізації митного контролю та митного оформлення та передумови розвитку електронної митниці в Україні

На сучасному етапі економічного розвитку України, як і будь-якої держави, важливою складовою є наявність території із чітко визначеними та захищеними кордонами, що передбачає створення системи митного контролю та митного оформлення товарів, спроможної забезпечити належну безпеку та захист економічних інтересів країни і тим самим сприяти ефективній співпраці з іноземними партнерами. Саме система митного контролю та митного оформлення є важливими інструментами здійснення ефективних митних процедур здатних забезпечити економічну безпеки держави, що дозволяє захищати національні інтереси Української держави.

Перш за все для кращого розкриття теми вважаємо за потрібне розглянути зміст понять «митний контроль», «митне оформлення», «митні процедури» та «діджиталізація митного контролю» та «діджиталізація митного оформлення».

У ст. 4 Митного кодексу України (далі МКУ) окремими пунктами найбільш повно надані визначення понять митне оформлення, митний контроль, митні процедури та митні формальності, а саме [1].

п. 21) митна процедура - зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання;

п. 23) митне оформлення - виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення;

п. 24) митний контроль - сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку;

п. 29) митні формальності - сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами, а також автоматизованою системою митного оформлення з метою дотримання вимог законодавства України з питань митної справи [1].

Зважаючи на зміст наданих визначень покажемо їх взаємозалежність та взаємозв'язок (рис. 1.1.):

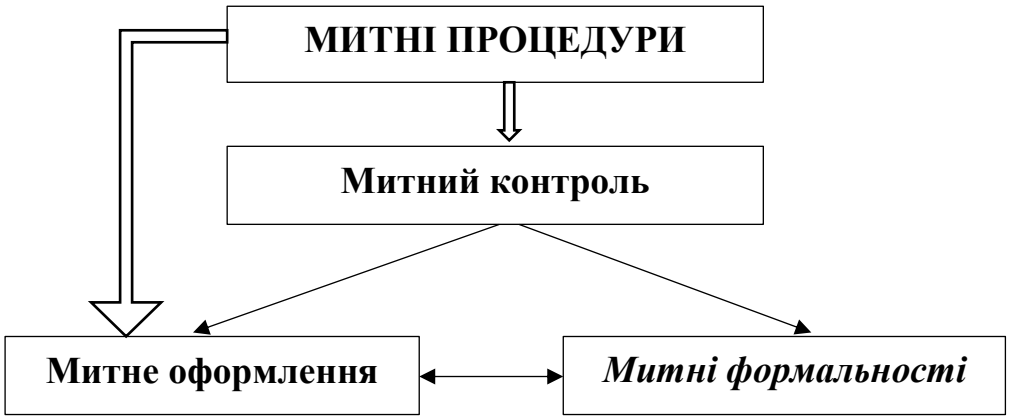

Рис.1.1. Взаємозалежність та взаємозв'язок термінів, що визначають митні процедури. *Джерело: складено автором*

Як бачимо з даного рисунку митний контроль та митне оформлення є практичним проявом митних процедур, що здійснюють посадові особи митних органів та реалізуються у процесі здійснення митних формальностей.

Серед науковців питання розкриття сутності понять митного контролю, митного оформлення, митних процедур та митних формальностей досліджували Л. Баязітов, О. Вакульчик, Ю. Кунєв, І. Несторишен, П. Пашко, М. Разумей та інші науковці, які узагальнили свої напрацювання в окремих статтях Митної енциклопедії [2]. Зокрема, термін «митні процедури М. Разумей визначає як «зумовлена метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання» [3, с.108]. При цьому автор зазначає, що митні процедури та митні формальності – дуже

близькі поняття, адже відповідно до положень Розділу 2 оновленої Кіотської конвенції [4], митні процедури – це операції, що застосовуються митницями до товарів, які становлять предмет митного контролю. Отже, за міжнародною нормою, яка тепер є частиною національного законодавства, митні процедури фактично визначено як операції митного контролю. Таким чином оновлена Кіотська конвенція визначає митні формальності як усі операції, які повинна належним чином виконувати посадова особа органу митного контролю згідно митного законодавства. Далі Ю. Кунєв і Л. Баязітов уточнюють, що «…митні формальності є формою реалізації юридичних обов'язків суб'єктів правовідносин в норми митного законодавства. Змістом цих норм є описи обов'язкових і необхідних дій (операцій), виконання яких призводить до виконання юридичних обов'язків» [5, с.109].

Також, варто зазначити, що в Митній енциклопедії автори Ю. Кунєв та І. Несторишен досить розлого характеризують поняття «митний контроль» з огляду на вітчизняне на міжнародне законодавство, зокрема зазначають, що «…в інтерпретації оновленої Кіотської конвенції (глава 2 «Визначення понять» Генерального додатку) митний контроль (Customs control) – це заходи, які використовують митні органи для гарантування виконання митного законодавства» [6, с. 68].

У модернізованому Митному кодексі Європейського Союзу від 2008 р. під «контролем митної влади» розуміються спеціальні дії, які проводяться для забезпечення реалізації митних та інших правил, що застосовуються до товарів, а саме: огляд товарів, перевірка наявності та правильності заповнення документів, перевірка бухгалтерських рахунків та інших записів, огляд транспортних засобів, багажу та особистих речей, надання офіційних запитів тощо». Також використовується термін «нагляд митної влади», який визначає сукупність дій митної влади, які проводяться з метою забезпечення реалізації митних та інших правил, що застосовуються до товарів [7].

Поряд із нормативним визначенням у науковій літературі існує немало підходів до розуміння цього поняття. Так, Мартинюк В. П. розглядає митний

контроль як складову митної системи, яка зі свого боку являє сукупність тарифних і нетарифних інструментів, принципів, форм і методів їх установлення, зміни чи відміни, механізм, який забезпечує своєчасну та повну сплату митних платежів, відповідальність за порушення митного законодавства, а також державні органи, на які покладено обов'язки реалізовувати політику у сфері державної митної справи [8].

Новосад І. В. розглядає митний контроль як один із засобів реалізації митної політики держави та водночас як сукупність заходів, що здійснюються органами ДМСУ. Така сукупність заходів реалізується з метою забезпечення дотримання учасниками митних відносин вимог норм митного законодавства. Його основна мета – визначення за допомогою різного роду контрольних заходів відповідності проведених суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності дій у сфері митної справи вимогам норм митного законодавства та виявлення на основі цього митних правопорушень [9, с. 183]. Завершальним етапом митних процедур є митне оформлення товарів, що передбачає «…здійснення митних формальностей, необхідних для випуску товарів у вільний обіг, з метою внутрішнього споживання, експорту чи переведення під інші митні режими» [10, с. 54]

Митний контроль та митне оформлення є важливими інструментами забезпечення економічної безпеки держави в правовому та економічному контексті, що дає змогу гарантувати реалізацію національних інтересів української держави. Відповідно це зумовлює потребу пошуку шляхів покращення системи митного контролю в контексті європейської інтеграції України [11].

Особливо варто зазначити, що в сучасних умовах всі митні процедури здійснюються переважно на основі застосування інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій та поглиблення процесів цифровізації суспільства. Наразі за даними Всесвітньої митної організації в Європейському регіоні, загальна частка електронних митних декларацій перевищує 90%. Слід зазначити, що в країнах ЄС митне оформлення займає не більше п'яти хвилин у

63% випадків і перевищує одну годину у 9% випадків. Такі результати не можуть бути досягнуті без вагомого прогресу в діджиталізації митної справи та управлінні митними ризиками [12, с. 648]. Важливо констатувати, що з погляду суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності найбільш важливою сферою реформування митної справи є автоматизація митних процедур та електронний обмін даними.

Отже, діджиталізація митних процедур та їх складових - митного контролю та митного оформлення товарів, займають провідне місце у реформуванні митної справи. Тому визначимо сутність поняття «діджиталізація митних процедур» як сукупність митних формальностей та порядок їх виконання з використанням сучасних цифрових інструментів та можливостей інформаційно-комунікаційних технологій». Спираючись на це вище викладене та нормативно-правові визначення сутності понять «митний контроль» та «митне оформлення» визначимо, що «діджиталізація митного контролю» це автоматизація заходів, які використовують митні органи для гарантування виконання митного законодавства» тоді як «діджиталізація митного оформлення – це автоматизація процесу здійснення митних формальностей, необхідних для декларування та випуску товарів у вільний обіг, з метою внутрішнього споживання, експорту чи переведення під інші митні режими.

Із метою вдосконалення митного декларування та контролю необхідно створити нові електронні інформаційні системи та технології діяльності у сфері електронної комерції на місцях, зокрема такі, як міжнародна електронна комерція, які будуть сумісними з аналогічними системами зарубіжних країн. Йдеться про вдосконалення митних процедур на базі ефективного функціонування «Електронної митниці» (E-Customs) [13, с. 170]

Автоматизація митних процедур та їх похідних передбачає створення електронної митниці (далі е-митниці) де використання цифрових технологій має провідну роль. Тому варто більш детально зупинитися на передумовах створення та особливостях функціонування е-митниці.

В умовах сучасної економічної інтеграції та стрімкого розширення експортно-імпортних вантажних перевезень митні органи мають особливе значення в забезпеченні суверенітету та економічного захисту держави. У більшості розвинених країн і країн, що розвиваються, збори, що збираються митними органами, становлять значну частину бюджету. Розмір податку безпосередньо залежить від пропускної здатності кордону (починаючи від швидкого та організованого збору необхідних документів та дозволів, оформлення митних декларацій і закінчуючи забезпеченням продовження процесу митного оформлення та контролю вже вилучених з митниці товарів).

Враховуючи важливість цих процесів, у багатьох країнах митниці перейшли з паперової обробки документів на електронну. Митниці впроваджують системи «єдиного вікна» для надання інформації щодо оформлення дозвільних та інших митних документів. Митниця переходить на автоматизовані системи управління митними процесами – е-митницю.

Коли суб’єкти господарювання переміщують товари через кордони та взаємодіють з митницями, вони відчувають затримки, спричинені відсутністю автоматизації та відсутністю своєчасного зв’язку між митницями. У результаті кінцеві покупці також відчувають затримки в отриманні своїх товарів. Це відбувається тому, що:

- митна інформація не отримується вчасно, створюючи неефективне управління ризиками безпеки для митниці та бізнесу;
- автоматичне зіставлення даних не налаштовано (наприклад, для збігу, якщо інформація в декларації в країні відправлення така сама, як і в країні прибуття);
- обмін інформацією до прибуття не здійснюється (наприклад, коли вантаж надходить до пункту перетину кордону, перевізник повинен дочекатися завершення оцінки ризику перед перетином кордону).

Загалом, електронна митниця – це система автоматизації митних процедур та операцій, яка забезпечує обмін інформацією між митними

органами, бізнес-спільнотою та іншими зацікавленими сторонами за допомогою електронних засобів.

Діяльність електронної митниці допомагає вирішити ці проблеми, надаючи підприємствам і урядам необхідні моделі співпраці (наприклад, процеси співпраці, системи зв'язку), що дозволяє ефективно обмінюватися інформацією. Таким чином е-митниця оптимізує взаємодію з митницями, щоб зменшити торгові витрати для бізнесу та швидше доставляти товари та послуги.

Роль електронної митниці в державі полягає у покращенні ефективності та прозорості митних процедур, а також зменшенні можливості корупції та зловживань в процесі митного контролю. Застосування електронних технологій у митному процесі дозволяє зменшити час, необхідний для оформлення документів, скоротити витрати на паперову документацію та знизити кількість помилок.

Застосування електронних технологій в митниці не тільки сприяє забезпеченню митного контролю, але й розглядається як інструмент ефективного взаємодії з бізнесом та зниження адміністративного тягаря на підприємства. Зокрема, за допомогою електронної митниці можна здійснювати електронну подачу та обробку митних декларацій, здійснювати електронний розрахунок митних платежів, контролювати рух товарів через митний кордон тощо.

До переваг електронної митниці також можна віднести зменшення часу на оформлення митних декларацій, що раніше можливо було зайняти декілька днів, а тепер може зайняти лише декілька годин або навіть менше. Також електронна митниця дозволяє знизити ризик помилок та корупції в процесі митного контролю та оформлення документів, оскільки система автоматично перевіряє дані та інформацію.

Важливою складовою електронної митниці є інформаційна безпека та захист персональних даних клієнтів. Використання криптографічних протоколів та технологій шифрування даних дозволяє захистити від

несанкціонованого доступу інформацію, що міститься в системі електронної митниці.

Також електронна митниця може сприяти покращенню економічної ситуації в державі, зокрема шляхом збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та зменшення витрат на митне оформлення товарів. Ефективне та швидке митне оформлення може сприяти залученню іноземних інвестицій та збільшенню експорту товарів, що забезпечить зростання ВВП та розвиток економіки в цілому.

За словами О. Рябцевої та І. Рудика, «…застосування електронних технологій у митній справі не є розкішшю держави, а її необхідною складовою, що дозволяє досягнути конкурентоспроможності в умовах глобалізації економіки» [14]. Вони також зазначають, що електронна митниця є важливим елементом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та міжнародної торгівлі, а її роль у забезпеченні економічної безпеки держави надзвичайно висока.

Одним із актуальних напрямів діджиталізації митних процедур в частині спрощення митного контролю та митного оформлення є експортні операції, адже поліпшення торговельного зовнішньоекономічного балансу це одне з пріоритетних питань у сфері ЗЕД. Тому враховуючи результати опитування представників бізнесу – суб'єктів ЗЕД на рисунку 1.2 показано як саме використання можливостей е-митниці впливати на розвиток експорту товарів за думкою керівників експортних компаній [15, 16].

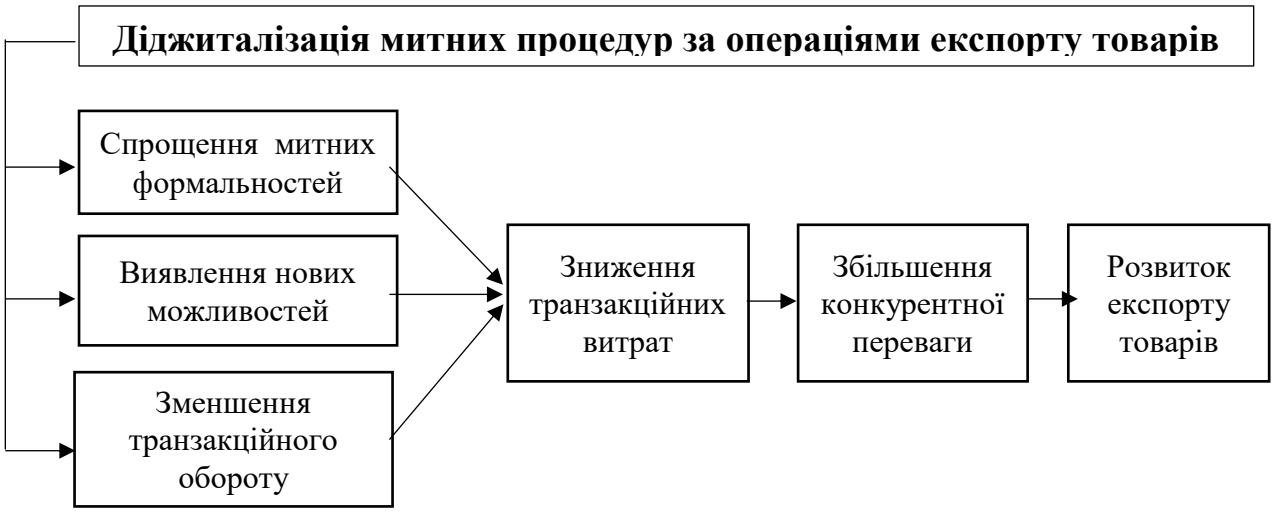

Рис. 1.2. Модель впливу діджиталізації митних процедур на розвиток експорту

Джерело: складено автором на основі аналітичних даних [15, 16]

Побудова цієї моделі розвитку експорту на засадах функціонування електронної митниці здійснена на основі інтерв'ю з українськими імпортерами та експортерами щодо виділення факторів, критеріїв та індикаторів впливових чинників на електронну митницю, усі структурні елементи та взаємозв'язки даної моделі визначені та підтверджені дослідженнями науковців в межах проєкту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»».

Наукові дослідження та експертні оцінки показують, що ефективність роботи митних органів значно зростає за умов використання сучасних електронних технологій, таких як автоматизовані митні системи, електронний обмін даними між митними органами, інтерактивні сервіси для клієнтів та інші.

Таким чином діджиталізація митних процедур є невід'ємною частиною сучасної е-митниці, яка відіграє важливу роль у покращенні функціонування митної сфери та забезпеченні економічного розвитку держави в цілому, дозволяє забезпечити ефективну та безпечну обробку інформації, зменшення термінів на митне оформлення товарів, зниження витрат на митний контроль та оформлення документів, що може сприяти залученню інвестицій у державу.

1.2 Аналіз кращих міжнародних практик впровадження електронної митниці

Митний союз є одним із стовпів Європейського Союзу та є центром внутрішнього ринку. Він забезпечив стабільну основу для економічної інтеграції та зростання в Європі протягом майже п'яти десятиліть.

З моменту завершення створення Митного союзу 1 липня 1968 року, на півтора роки раніше, ніж було заплановано в Римському договорі 1957 року, роль митниці та методи роботи та процеси суттєво змінилися, щоб

пристосуватися до зростаючих обсягів світової торгівлі, технологій та бізнес-моделей, що швидко змінюються, та постійної транснаціональної злочинності і загроз безпеці.

Протягом останніх двох десятиліть митні процедури в паперовому форматі поступово замінювалися електронними з метою підвищення конкурентоспроможності європейського бізнесу та одночасного вдосконалення перевірок безпеки.

Першим кроком до загальноєвропейського електронного обміну митними деклараціями було створено нову комп'ютеризовану транзитну систему, започатковану в 1997 році [17]. Кілька років потому прийняте ЄС «Рішення про електронну митницю» встановило базову основу для створення безпаперового середовища для митниці та торгівлі, означивши цілі, а також структуру, засоби та основні терміни.

У Європейському Союзі існує Єдиний митний кодекс, який визначає загальні правила і процедури митного контролю, включаючи електронну митницю. Він містить правила, які використовують електронні процедури та формати документів для здійснення митного контролю, що робить процес митного оформлення більш простим та ефективним.

У базових рішеннях Європейського Союзу сервісний функціонал «Електронна митниця» є підґрунтями для створення та функціонування «єдиного вікна», яке зобов'язані використовувати інші установи, що задіяні у митній справі.

Європейський Союз має також Єдиний портал єдиного ринку (Single Market Portal), який є централізованою точкою доступу для митних процедур в ЄС.

Єдиний портал єдиного ринку - це інтернет-платформа, створена Європейською комісією для забезпечення доступу до інформації та послуг для підприємств та громадян, які розглядають торгівлю в межах Європейського Союзу. Портал містить інформацію про всі ці аспекти єдиного ринку, включаючи правила, процедури, стандарти та інші важливі документи.

На єдиному порталі запитів єдиного ринку можна знайти інформацію про різні аспекти торгівлі, включаючи продукти та послуги, порядок митного оформлення, законодавство про захист споживачів, правила про державну допомогу, а також інші корисні ресурси.

Для підприємств єдиний громадянський портал єдиного ринку надає такі послуги, як електронне звернення до органів влади, звіти про діяльність, можливість отримання ліцензій та інші. Також на порталі доступні інструменти для сприяння міжнародному бізнесу, включаючи базу даних про контакти підприємств та підтримку в торгових країнах.

Розвиток електронних митних систем у всьому ЄС викладено в перегляді 2019 року Багаторічного стратегічного плану ЄС щодо електронної митниці (MASP-C), який окреслює план заміни всіх паперових митних процедур електронними процедурами до середини 2025 року [18]. Документ MASP-C є інструментом управління та планування, складеним Європейською Комісією у партнерстві з державами-членами та надає повний та оновлений огляд усіх майбутніх митних проектів та передбачуваних вимог до ІТК-технологій відповідно до перегляду UCC.

У 2017 та 2018 роках було розгорнуто деякі ключові проекти UCC, пов'язані з електронними системами, включаючи систему зареєстрованих експортерів UCC (REX), оновлення обов'язкової тарифної інформації UCC – BTI та оновлення системи реєстрації та ідентифікації економічного оператора UCC (EORI). Проте попереду ще довгий шлях. Нижче показано деякі ключові ІТ-проекти, які планувалися й вже частково виконані на період 2020-2025 роки:

1. Інформаційні листи UCC для спеціальних процедур (INF) спрямовані на розробку нової системи для підтримки та оптимізації процесів управління даними та електронної обробки даних, необхідних у зв'язку з митними формальностями, відомими як спеціальні процедури (розгортання завершено 1 червня, 2020).

2. Управління гарантіями UCC (GUM) має на меті забезпечити ефективне управління різними типами гарантій. Існують два компоненти:

- Компонент 1 – GUM: Транс'європейська система охоплюватиме управління всеосяжними гарантіями, які можуть використовуватися більш ніж в одній державі-члені, і моніторинг базової суми для кожної митної декларації, додаткової декларації або будь-якої відповідної інформації з необхідними відомостями. для врахування в бухгалтерському обліку наявної митної заборгованості. Це застосовуватиметься до всіх митних процедур, передбачених Митним кодексом Союзу, за винятком транзиту, який обробляється в рамках проекту NCTS.
- Компонент 2 – Національне управління гарантіями: Електронні системи, що існують на національному рівні для управління гарантіями, дійсними в одній державі-члені, мають бути оновлені (розгортання до 2025).

3. UCC Proof of Union Status (PoUS) має на меті зберігати, керувати та отримувати всі декларації, які торговці надають, щоб підтвердити статус Союзу своїх товарів. Цей проект можна розгорнути як централізовано, так і національно, але багато держав-членів чітко заявили про свій намір використовувати центральну систему, розроблену Європейською Комісією [19].

Однак країни-члени ЄС мають різні рівні розвитку своїх митних систем, тому електронна митниця може бути впроваджена по-різному в різних країнах ЄС. Крім того, незважаючи на те, що електронна митниця забезпечує більшу ефективність та перевірку митних процедур, може виникати проблеми з дотриманням конфіденційності та захистом персональних даних.

Митна та прикордонна служба США (CBP) модернізувала бізнес-процеси, необхідні для захисту кордонів США, прискорення потоку легальних вантажів і виявлення нелегальних товарів, які потребують ретельної перевірки. Ключовою технологічною рушійною силою цих ініціатив є Автоматизоване комерційне середовище (ACE). ACE є основою діяльності CBP з обробки торгівлі та управління ризиками і забезпечує єдину централізовану точку доступу для зв'язку між митною службою, партнерськими державними установами (PGA) та торгівельного співтовариства.

У лютому 2014 року було підписано Виконавчий наказ 13659 «Впорядкування процесу експорту/імпорту для американського бізнесу», який закликає до завершення створення «Єдиного вікна», щоб дозволити компаніям в електронному вигляді передавати дані, необхідні уряду США для імпорту або експорту вантажів. Відповідно до Указу, ACE - це «Єдине вікно» США (рис.1.3), система первинної обробки через яку подаються та обробляються дані, пов'язані з торгівлею, що вимагаються всіма державними установами [20].

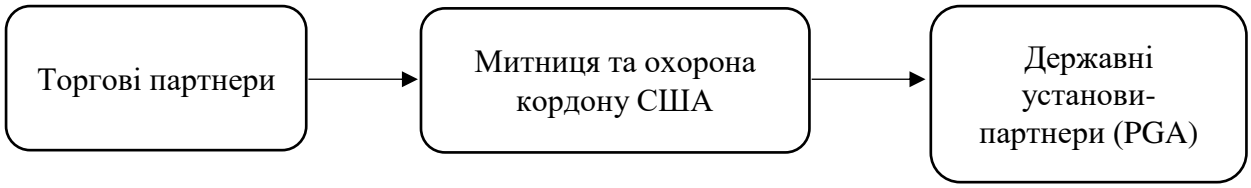

Рис. 1.3. Реалізація «Єдиного вікна» в митній системі США

Переваги «Єдиного вікна» в США:

- Більш швидкий доступ до даних для уряду;
- Краща ідентифікація небезпечних або заборонених вантажів;
- Автоматизована взаємодія між установами;
- Зменшення паперового документообігу;
- Прийняття рішень для уряду майже в режимі реального часу;
- Спрощене дотримання нормативних вимог;
- Спрощене дотримання нормативних вимог для промисловості;
- Зменшення витрат для бізнесу.

У лютому 2018 року CBP розгорнула останню з основних запланованих базових систем ACE, що стало важливим кроком для уряду та промисловості. Всі імпортні маніфести, випуск вантажу, пост-випуск, експорт та інтеграції з PGA, які були заплановані до постачання в ACE, тепер доступні.

Попит на вдосконалення ACE постійно зростає завдяки активному діалогу з промисловістю, урядовими установами та зацікавленими сторонами в Конгресі. У відповідь на це митна служба продовжує інвестувати в сприяння торгівлі та вдосконалення правозастосування, які необхідні для підтримки

бізнесу та потреб місії в умовах постійно мінливого міжнародного торговельного ландшафту.

На веб-сайті Customs and Border Protection (CBP) [21] вказано, що ACE включає більше 30 окремих систем, які об’єднані в єдину платформу. До основних компонентів ACE, окрім Єдиного вікна, входять:

- Митні операції в режимі реального часу (Real-time Customs Processing): ACE дозволяє митницям обробляти митні заявки в режимі реального часу, що забезпечує більш швидкий та ефективний митний контроль.
- Інформаційні послуги (Information Services): ACE надає користувачам доступ до різноманітної інформації, такої як тарифи, правила виробництва товарів, митні процедури та інше, що дозволяє забезпечити більш ефективне митне оформлення.
- Інтегровані митні служби (Integrated Customs Services): ACE інтегрує митні послуги з іншими державними органами, як такі Служба безпеки на транспорті та Харчова та лікарська адміністрація США. Це дозволяє забезпечити більш ефективний та гармонізований митний контроль та дотримання різноманітних норм та стандартів.
- Технічна інфраструктура (Technical Infrastructure): ACE використовує високопродуктивні сервери, що забезпечують стабільну роботу системи, а також підтримують стандарти безпеки та захисту даних.
- Модуль електронного підпису (Electronic Signature Module): ACE має вбудований модуль електронного підпису, який дозволяє забезпечити автентифікацію.

Згідно з дослідженнями, опублікованими в журналі "International Journal of Logistics Research and Applications", використання електронних митних систем, таких як ACE, може допомогти скоротити час митного оформлення на 50-70% і скоротити час доставки товарів до кінцевих споживачів. Також у цьому дослідженні, автори прийшли до висновку, що використання електронних митних систем дозволяє зменшити ризики порушення доставки товарів на 60% та зменшити час перетину кордону на 20% [22].

Таким чином можемо констатувати, що досвід використання сучасних ІК-технологій та функціонування електронних митних систем переконливо доводить необхідність впровадження цифрових інструментів в роботу митних органів. Особливо це важливо на етапах здійснення митних процедур в частині митного контролю та митного оформлення товарів.

РОЗДІЛ 2
СУЧАСНИЙ СТАН ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

2.1. Організація та правове забезпечення митного контролю та митного оформлення товарів на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками та цифровізації митних процедур в Україні

Україна поступово рухається до створення сучасної митної інформаційної системи. Законодавча база розвитку електронної митниці включає низку законів, нормативно-правових актів та документів, які регулюють діяльність митних органів у галузі електронного урядування та забезпечення митного контролю.

На сьогодні для реалізації даного завдання в структурі Державної митної служб України функціонує Департамент з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, який відповідно до Положення про Державну митну службу України, що затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227, забезпечує розвиток, здійснює впровадження та технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контролю за повнотою та правильністю виконання митних формальностей; організовує та здійснює впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання; забезпечує функціонування єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі»;

Хронологічно запровадження митних інформаційних технологій в Україні розпочалося в 1992 р., а імплементація системи «Електронна митниця» була запроваджена, починаючи з 2005 року. У 1992 р., у вітчизняному митному середовищі мало місце формування бази даних електронних копій вантажних митних декларацій з паперових носіїв, їх аналіз, обробка та систематизація

показників митної статистики. Впродовж 1994–2005 рр., окрім створення центральної бази електронних копій митних декларацій, було започатковано формування телекомунікаційної мережі з відомчою електронною поштою та комплексною системою захисту інформації, автоматизовано процеси митного оформлення та контролю доставки вантажів на основі новітніх для того часу автоматизованих інформаційних систем.

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 208 («Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд»») встановлено, що одним із пріоритетних напрямів розвитку інформаційного суспільства є надання інформаційних та інших послуг громадянам та юридичним особам допомогою електронної інформаційної системи «Електронний уряд», яка забезпечує обмін інформацією між адміністративними органами та громадянами і юридичними особами на основі сучасних інформаційних технологій [23].

Зважаючи на стратегічний курс України до поглиблення інтеграції з Європейським Союзом, що передбачає входження України до європейського політичного, економічного й правового простору, удосконалення механізму співробітництва України з Європейськими Співтовариствами Держмитслужбою України ще у 2005 році було розроблено Концепцію створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками [24] (далі - САКР) метою якої було підвищення ефективності діяльності митних органів шляхом створення передумов для проведення цілеспрямованого контролю переважно у випадках з високим ризиком із застосуванням ресурсів, наявних у митній службі України.

У 2006 р. з прийняттям Концепції створення, упровадження і розвитку системи електронного декларування товарів було започатковано необхідні умови для використання цифрових та інформаційних технологій електронного документообігу з допомогою електронного цифрового підпису, який на основі відповідного програмного забезпечення дав змогу оптимізувати процеси електронного декларування між митними органами держави та суб’єктами ЗЕД.

Черговим кроком активізації електронного декларування стало затвердження в 2008 р. Концепції створення багатофункціональної комплексної системи “Електронна митниця” з окресленням трьох етапів її реалізації.

І етап. 2009 рік – формування законодавчих, нормативно-правових та інституційних основ для застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій у електронному документообігу суб’єктів ЗЕД, митних інституцій держави та інших органів державної влади; оптимізація функціонування автоматизованих систем митної служби з метою технологічного забезпечення безперебійності механізму електронного митного декларування, безперервності потоку, накопичення, обробки та забезпечення захисту електронної митної інформації.

ІІ етап. 2009–2010 рр. – активне створення підсистем забезпечення комплексної системи “Електронна митниця”.

ІІІ етап. 2010–2013 рр. – завершення впровадження системи автоматизованого електронного документообігу, митного оформлення товарів і транспортних засобів на всіх рівнях митної системи, введення в дію механізму аналізу ризиків.

Це знайшло продовження й закріплено у чинному МКУ [1; ст. 8, 246, 257, 318, 337], в якому визначено, що при справлянні митної справи необхідно керуватися принципами мінімізації митних формальностей та часу на їх здійснення, вибірковості, а також обмежуватися формами митного контролю, достатніми для забезпечення гарантій дотримання законодавства України у сфері ЗЕД. Починаючи з 2012 року, відповідно до вимог МКУ, при визначені форм митного контролю необхідно обов’язково використовувати Систему управління ризиками (далі СУР) та автоматизовану систему аналізу та управління ризиками (далі - АСАУР).

Відповідно до Глави 40 Митного Кодексу України електронна митниця повинна забезпечувати електронні митні декларації та інші електронні документи, необхідні для здійснення митного контролю. Зокрема, електронна митниця забезпечує:

- обмін електронними документами між митницею та учасниками зовнішньоекономічної діяльності;

- зберігання, обробку та передачу інформації, яка міститься у декларації про митне оформлення товарів, на електронній основі;

- забезпечення можливості проставлення митних печаток на електронних документах;

- автоматизацію процесу митного оформлення.

Також в Україні існує низка нормативно-правових актів, що регулюють діяльність митних органів та забезпечують організацію роботи е-митниці, зокрема:

– Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [25], що встановлює основні інституційні засади системи електронного документообігу та використання електронних документів;

– Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця»», від 17 вересня 2008 р. № 1236-р. [26], що визначає принципи побудови комплексної системи «Електронна митниця» та етапи її створення, основні положення з формування її інформаційно-телекомунікаційного забезпечення, а також створення передумов для інтеграції України у світову інформаційну спільноту;

– Наказ Державної Митної служби України «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Держмитслужби України» від 04.11.2010 року №1341 [27], що визначає структуру, порядок функціонування ЄАІС, її складові та призначення з метою виконання контролю за переміщенням товарів, транспортних засобів комерційного призначення за допомогою передових технологій передачі й аналізу інформації, та виявлення порушень у процесі доставці товарів до митниці призначення.

Отже, уряд України та митні органи прагнуть до постійного удосконалення електронної митниці та створення відкритої та прозорої митної інформаційної системи на основі передових технологій та стандартів.

Впровадження електронної митниці в Україні є важливим елементом модернізації державного управління та підвищення ефективності митної діяльності в контексті глобалізації світової економіки.

Загалом застосування інформаційних технологій у митній справі України прийняло сучасні обриси з моменту побудови Єдиної автоматизованої інформаційної системи (далі – ЄАІС) ДМСУ. ЄАІС – це багатофункціональна інтегрована автоматизована система, що забезпечує інформаційну підтримку та супроводження митної справи в Україні і становить сукупність кількох взаємопов'язаних інформаційних систем та програмно-інформаційних комплексів [27].

До складу ЄАІС входять такі елементи:

– автоматизована інформаційна система «Центр»;

– автоматизована система митного оформлення (далі – АСМО) та локальні підсистеми митниць, спеціалізованих митних установ та організацій, що взаємодіють із автоматизованою інформаційною системою «Центр»;

– відомча телекомунікаційна мережа;

– локальні обчислювальні мережі митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій;

– інформаційно-телекомунікаційний комплекс «Електронна пошта»;

– адміністративно-правова інформаційна підсистема;

– підсистема інформаційного забезпечення;

– система електронного документообігу;

– комплексна система захисту інформації;

– підсистема криптографічного захисту інформації;

– система електронного цифрового підпису.

Розвиток ЄАІС та забезпечення побудови безпаперового електронного середовища «суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності – митниця» здійснюється у рамках Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» з впровадженням системи електронного

декларування. Метою цієї концепції є створення комплексної системи на базі ЄАІС, що сприятиме забезпеченню митної безпеки України [28, с. 515].

Таким чином, основою електронного управління у сфері митної справи України є багатофункціональна комплексна система «Електронна митниця», яка спрямована на поєднання інформаційно-комунікативних технологій та механізмів їх застосування, дає можливість підвищити якість митного регулювання та вдосконалити митне адміністрування [29, с. 42].

«Е-митниця» включає у себе такі підсистеми:

– електронне декларування;

– електронний документообіг;

– аналіз та управління ризиками;

– контроль за транзитом;

– єдина міжвідомча автоматизована система збору, зберігання та обробки інформації;

– уніфікована база нормативних та довідкових документів, які використовуються в митних цілях;

– інформаційне забезпечення митного аудиту та правоохоронної діяльності.

На сьогоднішній день створено центральну базу даних електронних копій митних декларацій, автоматизовано процеси контролю доставки вантажів та митного оформлення, функціонує внутрішня електронна пошта та транспортна мережа супутникового зв’язку, постійно удосконалюється відомча телекомунікаційна мережа та комплексна система захисту інформації.

Загальний відсоток електронного декларування вже наближається до показника 100%. Процедура включення до Реєстру підприємств, допущених до електронного декларування [30, с. 324], є простою та прозорою. Для цього достатньо укласти з Держмитслужбою відповідний договір, який містить лише 5 пунктів.

Митне оформлення товарів із застосуванням електронних попередніх декларацій та електронних митних декларацій здійснюється усіма без

виключення митницями. При цьому спостерігається позитивна динаміка в частині збільшення кількості підприємств, що застосовують електронні документи при митному оформленні товарів.

Як ефективний інструмент розвитку електронного управління процесів митного оформлення на місцях вже зарекомендували себе інформаційні термінали – програмно-технічні модулі, за допомогою яких декларантом або уповноваженою ним особою здійснюється самостійне фіксування в електронній системі митного оформлення факту і часу подачі митному органу митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та інших документів, необхідних для митного оформлення, на паперовому носії. Такі термінали забезпечують не тільки зручність їх використання, але й створюють подвійний контроль – з боку бізнесу і з боку посадової особи, яка має здійснити митне оформлення.

Перехід на електронне декларування вимагає посилення заходів захисту електронної інформації митних органів. Тому захист електронної інформації в інформаційних системах митних органів в сучасних умовах впровадження міжнародних стандартів здійснення митної справи стає одним із найбільш важливих напрямів забезпечення митної та інформаційної безпеки держави.

Захист електронної інформації в інформаційних системах митниць забезпечується Комплексною системою захисту інформації та підсистемою криптографічного захисту інформації ЄАІС, яка забезпечує захист державних інформаційних ресурсів в автоматизованих системах.

Для формування бази даних електронних копій митних декларацій з грифом обмеженого доступу митницями створюються автоматизовані системи, які мають відповідати вимогам нормативно-правових актів у галузі захисту інформації [31, с. 280–281].

Впровадження електронного декларування сприяє прискоренню митних процедур, зростанню товарообігу та, як наслідок, збільшенню надходжень до державного бюджету. Таким чином, зводяться до мінімуму корупційні чинники

і, відповідно, встановлюється атмосфера партнерства митниці та бізнесу, а також покращується інвестиційна привабливість країни.

Варто зазначити, що у Держмитслужбі поступово створюється та удосконалюється інформаційний ресурс, який поєднує податкові та митні бази. Національна АСМО «Інспектор» входить до складу ЄАІС і охоплює всі процеси митного контролю як всередині країни, так і на митних кордонах. Одним з найголовніших модулів АСМО є інтегрована у неї АСАУР – сукупність програмно-інформаційних комплексів, які забезпечують функціонування СУР під час митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів. Цей модуль АСМО охоплює більше ста тисяч орієнтувань, регіональних та центральних електронних профілів ризику.

Заслуговує на увагу відома ініціатива Одеської митниці ДФС щодо впровадження міжнародної інтегрованої митної інформаційної системи «ASYCUDA Word» в якості пілотного проекту на рівні власної митниці з метою автоматизації митних процедур та створення ефективної системи ризик-менеджменту [32].

Система «ASYCUDA Word» – це програмний продукт, що постачається Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), яка вже понад 30 років допомагає більше 100 членам ООН у модернізації їхніх митних служб. Допомога стосується як країн, що розвиваються, так і країн з перехідною економікою. Україна за класифікацією ООН є країною з перехідною економікою і тому має право на технічну допомогу від ЮНКТАД. Автоматизована система обробки митних даних «ASYCUDA Word» не є стандартним IT-проектом, який реалізується на митницях, а має за ціль модернізацію митних процедур згідно з міжнародними стандартами. Ця система пройшла суттєву еволюцію свого розвитку і на сьогоднішній день є найбільш відомою інформаційною митною системою, яка використовується, у тому числі у країнах ЄС (Латвія, Литва, Естонія, Словаччина, Румунія) та країнах СНД (Грузія, Молдова, Вірменія) [32].

ВМО не зобов’язує національні митні адміністрації використовувати якісь конкретні види комп’ютерних автоматизованих систем для здійснення митного контролю та оформлення. Тому країни самі визначаються, які митні інформаційні системи обирати: або вже існуючі, що зарекомендували себе відповідним чином, або ж розробляти власні.

У світі використовуються різноманітні види митних автоматизованих систем, такі як: «Celina» (Польща), «ATLAS» (Німеччина), «Customs Declaration Services» (Великобританія), «DELTA» (Франція), Automated Commercial Environment (США), «NACCS» (Японія), «NASED» (Білорусь), «BILGE» (Туреччина) та багато інших [33].

З метою створення сприятливих умов для реалізації в ДМСУ багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця», вдосконалення механізму проведення митного оформлення товарів та інших предметів, забезпечення всебічного застосування новітніх інформаційних технологій в Ужгородській та Івано-Франківській митницях з 15.02.2007 було розпочато постійну експлуатацію програмно-інформаційного комплексу «Інспектор-2006» розробки Регіональної інформаційної митниці у всіх структурних підрозділах, задіяних у митному оформленні товарів та інших предметів [34]. Тобто Україна пішла шляхом розробки власної автоматизованої системи митного оформлення, і на сьогоднішній день це вже сучасна АСМО, яка відповідає європейським стандартам.

До складу АСМО входить кілька модулів АСАУР, які забезпечують автоматизовану оцінку ризиків за близько 200 тис. митних декларацій, 290 тис. комерційних переміщень та 1,26 млн. переміщень пасажирських транспортних засобів у наземних пунктах пропуску. У трьох модулях АСАУР діє понад 100 алгоритмів оцінки ризиків (профілів ризику), понад 400 підалгоритмів у рамках діючих алгоритмів, а також застосовується понад 80 тисяч комбінацій індикаторів ризику тощо [35].

Таким чином, національна АСМО фактично є функціональним аналогом таких передових європейських систем митного оформлення, як німецька

«ATLAS» та польська «Celina», що можна вважати взірцем для наслідування у контексті розвитку митних інформаційних технологій. Вітчизняна АСАУР як системно інтегрований модуль АСМО отримує позитивні відгуки від міжнародних експертів, адже суттєвими перевагами власних розробок є їх незалежність від зовнішніх організацій та фінансових витрат, а також оперативність запровадження прийнятих управлінських рішень та можливість гнучко враховувати зміни вітчизняного законодавства.

Країни-члени ЄС вже давно діють у рамках структури «Електронна Європа», попередньо затвердивши рішення Ради ЄС відносно створення простих умов роботи для митниці та бізнесу на безпаперовій основі.

Таким чином позитивний результат застосування АСАУР, що підтверджується досвідом роботи митних органів України та іноземних держав щодо застосування сучасних інформаційних технологій вимагає і в подальшому від митної служби України суттєвих змін правил і процедур здійснення митного контролю й митного оформлення, і відповідно до цих змін - визначати стратегію митного контролю, виходячи із системи заходів оцінювання ризиків.

Упровадження АСАУР має на меті запобігти порушенням законодавства України з питань митної справи шляхом створення та використання сучасної системи митного адміністрування, забезпечення ефективного ризик орієнтованого митного контролю під час митного оформлення товарів та скорочення часу на здійснення такого оформлення.

При цьому у 2022 р. в рамках дослідження в межах проєкту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»» втретє було проведено оцінку швидкості митного оформлення та митного огляду. Уперше відповідні запитання було включено до опитування у 2020 році. Респондентам було запропоновано оцінити швидкість здійснення митного оформлення (очікування в черзі, усі види контролю та митний огляд) та митного огляду в підрозділах митниці, через які проходить більшість їхнього товару.

Оцінювання проводилося за допомогою двох індикаторів: 1) тривалість у годинах митного оформлення митного огляду; 2) оцінка опитаних щодо

швидкості митного оформлення та митного огляду (за п’ятибальною шкалою). Нові результати дозволили провести порівняння трьох хвиль дослідження та оцінити вплив війни на швидкість процедур.

Відповідно до результатів опитування у 2022 році тривалість митного оформлення на різних митницях у середньому становила 16,3 годин, що довше в півтора рази ніж у попередні роки (10,4 години у 2020 році та 10 годин у 2021 році). Відповіді респондентів щодо тривалості оформлення знаходяться в діапазоні від 0,8 години до 8 діб [36, с. 66-67].

У той же час, у країнах ЄС митне оформлення при імпорті у 63% випадків займає менше 5 хвилин, ще у 28% випадків триває до 1 години, і тільки в 9% випадків перевищує 1 годину і може тривати не більше 48 годин. Також, за даними показників рейтингу Doing Business 2017 «Міжнародна торгівля», загальний час на експорт для прикордонного і митного контролю в Україні становив 26 годин, для оформлення документів – 96 годин. Час на імпорт для прикордонного і митного контролю становить 72 години, для оформлення документів – 168 годин, що у кілька разів вище, ніж у європейських і центральноазійських країнах, та майже в 10 разів вище, більше ніж у країнах ОЄСР. Це призводить до 1,5–2 разового завищення витрат суб’єктів ЗЕД на митне оформлення [36, 37]. Тому навіть з економічної точки зору автоматизація митних процедур є досить вигідним, а отже дуже важливим кроком модернізації митної служби.

Загалом, автоматизація митних процедур — це всебічне використання Автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР) у всіх процесах митного контролю та митного оформлення, що неминуче призведе до значного прискорення здійснення митних формальностей, а також створює ефект вивільнення фахового кадрового ресурсу митних органів від рутинної простої роботи та дозволяє спрямувати їх зусилля в більш інтелектуальному напрямку створення поміркованих критеріїв ризиків для АСАУР.

Автоматизація митних процедур також виключить корупційні ризики індивідуального впливу конкретної людини на процес митного оформлення

товарів. При цьому митне оформлення попередніх митних декларацій (ІМ ЕЕ) дозволяє:

— проводити без участі інспектора, в автоматичному режимі, із використанням АСАУР;

— залучати інспектора митниці тільки у разі спрацювання ризиків АСАУР;

— автоматично резервувати кошти суб'єкта ЗЕД в якості забезпечення фінансової гарантії доставки вантажу у митницю призначення;

— автоматично вивільняти зарезервовані кошти за фактом зняття з контролю доставки вантажу після його прибуття у митницю призначення.

У перспективі необхідно перейти повністю на митне оформлення вантажів в автоматичному режимі, а інспектора митниці залучати лише у випадку спрацювання ризиків АСАУР та необхідності виконання фізичних дій безпосередньо з товаром для проведення митного контролю, визначеного АСАУР. Автоматизація вимагає впровадження автоматизованих митних формальностей на всіх етапах митного оформлення. Для того, щоб досягнути цього, необхідно переглянути і перепроектувати бізнес-процеси. Розвиток нових технологій робить можливим автоматизацію митного оформлення. До таких технологій, наприклад, можна віднести повноцінне попереднє декларування, при якому митна служба зможе у повному обсязі здійснювати аналіз ризиків і приймати рішення щодо можливості випуску товару, необхідності та виду митного контролю ще до моменту фізичного перетину товаром митного кордону держави.

Саме «Електронна митниця» дозволить в повній мірі використати можливості АСАУР та зробить можливою в Україні централізацію митного оформлення, за якою контрольні процедури щодо товару будуть проводитися віддалено спеціально виділеними підрозділами як це робиться Митно-прикордонною службою США, у яких сконцентровано висококваліфіковані кадри в галузевих «центрах компетенцій та експертизи».

Однак автоматизація митних процедур це лише один з методів, що забезпечують їх спрощення та підвищення ефективності діяльності митниць. Реалізація моделей скорочення часових рамок митного оформлення, а отже й усунення затримок товарів під час проходження митних процедур можливе за умови узгодженого комплексного запровадження таких методів діяльності митниці:

1. Сучасні процеси автоматизації у сфері управління ризиками з використанням багатоканальної системи оформлення декларацій;

2. Максимально широке застосування методики митного постаудиту (з комплексним використанням форм і методів фактичного та документального контролю зовнішньоекономічних операцій після митного оформлення та випуску товарів у вільний обіг);

3. Поступовий перехід від транзакційного контролю до точкового контролю на основі попереднього декларування, оцінювання ризиків та аудиторських методів;

4. Самостійний контроль учасниками зовнішньоекономічної діяльності за дотриманням законодавства шляхом запровадження інституту уповноважених (авторизованих) економічних операторів.

Зважаючи на положення Рамкових стандартів [38] важливим є також блок питань щодо доступності інформації та налагодження комунікації між бізнесом і митницею, адже для того, щоб вимагати дотримання вимог закону, його потрібно зробити доступним і зрозумілим.

Одним з найбільш ефективних підходів у напрямі автоматизації митних процедур є реалізація принципу «Єдиного вікна», який дозволяє бізнесу в процесі здійснення митного контролю подати документи один раз і в одному місці для отримання всіх необхідних дозволів від різних державних органів. Застосування «Єдиного вікна» є загальновизнаною практикою спрощення міжнародної торгівлі. В Україні перші елементи «Єдиного вікна» почали працювати у вересні 2016 року (розроблена ДФС та Мінфіном електронна система обміну інформацією між декларантами, митницями, та державними

органами, які здійснюють санітарний, ветеринарний, фітосанітарний, екологічний та радіологічний контроль переміщуваних через кордон товарів).

Удосконалення умов розвитку принципу «Єдиного вікна» є пріоритетною сферою розвитку взаємодії державних інституцій, у тому числі й митниці та бізнесу. Подальша реалізації цього проекту стикається з організаційними та фінансовими труднощами, зокрема недостатнє фінансування на розвиток ІТ-інфраструктури. Тому одним з шляхів вирішення цієї проблеми є розподіл фінансового навантаження між державою та бізнесом шляхом впровадження сервісного збору за використання «Єдиного вікна». При цьому важливим є дотримання наступних умов:

1. Скасування інших видів оплати за проходження державного контролю на митницях;

2. Забезпечення прозорості механізму фінансування «Єдиного вікна» як в частині надходження, так і цільового використання коштів сервісного збору;

3. Розвиток інфраструктури митного контролю, оновлення ІТ-інфраструктури, покращення сервісної складової у діяльності державних органів.

Загалом, подальша автоматизація та спрощення митних формальностей здійснювалася шляхом:

1. Удосконалення розрахунків під час сплати митних платежів (наприклад, запровадження автоматичної сплати з поточного рахунку за умови оформлення митної декларації).

2. Уведення можливості оформлення товарів за місцем розташування підприємства, незалежно від фактичного місця пред’явлення товарів митниці

3. Запровадження можливості автоматичного завершення митного оформлення та випуску товарів (наприклад, у випадках, коли за результатами автоматизованого аналізу декларації не виявлено суттєвих ризиків)

4. Створення безпаперового митного середовища шляхом переведення всіх комунікацій між бізнесом та митницею у електронну форму.

Як зазначав Голова Ради ВМО Руслан Давидов: «…проблеми навколо розвитку технологій у митній галузі, впровадження повного циклу митно-адміністративних документів у електронному вигляді, зменшення бар'єрів через розвиток безпаперової торгівлі, впровадження механізмів «Єдиного вікна», передові інформаційні алгоритми та автоматичний випуск товарів - кожна з цих тенденцій стала невід'ємною частиною процесу спрощення та упорядкування митних процедур за останні роки. Застосування цих технологій безперечно стане загальноприйнятим світовим стандартом» [39].

Саме тому наразі багато уваги приділено питанням реформування митної системи, побудови нової митниці, яка буде швидкою, автоматизованою та відповідати потребам бізнесу. У контексті розбудови «смарт держави» одним із найбільш актуальних для бізнесу питань є максимальна «діджиталізація» митниці. Це передбачає відмову від використання паперових документів, переведення всіх комунікацій між декларантом та митницею в електронну форму, оптимізацію кількості документів та інформації, необхідних для оформлення.

Новітні інформаційні технології є передумовою для автоматизації бізнес-процесів митної галузі. Так, запровадження автоматичної реєстрації та перевірки декларацій дає можливість митного оформлення у повністю автоматичному режимі, без участі митника. На жаль, у цьому напрямі Україна суттєво відстає не тільки від розвинених країн ЄС, але і від сусідньої Молдови.

Загалом, діджиталізація процедур митного оформлення та контролю охоплює комплексний моніторинг безперервного потоку інформації від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, основними цілями якої, насамперед, є усунення паперових документів; боротьба із шахрайством, організованою злочинністю і тероризмом; поліпшення якості товарів і безпеки торгівлі; стандартизація функціонування митниці; захист прав інтелектуальної власності та національної культурної спадщини.

Таким чином, пріоритетними векторами для України в контексті здійснення митного контролю та митного оформлення товарів є вдосконалення

процедур електронного декларування, діджиталізація механізмів митного оформлення, спрощення механізмів митного контролю, формування ефективної системи аналізу та управління митними ризиками і запровадження вищого рівня відповідальності за порушення норм митно-податкового законодавства як суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, так і самими працівниками (посадовими особами) митних органів.

2.2. Методологічне забезпечення та стан розвитку ЄАІС митних органів в умовах цифровізації та цифрової трансформації

Передбачуваність та ефективність роботи митниці мають вирішальне значення для того, чи зможе Україна скористатись всіма перевагами, що дають їй географічне становище, розгалужена мережа угод про вільну торгівлю та інші фактори. На думку міжнародних експертів та представників бізнесу, уряду варто сфокусуватись саме на цьому напрямі і вжити заходів, які б дозволили у майбутньому перетворити Україну на державу, де митні процедури є сучасними, швидкими та ефективними для всіх без виключення учасників зовнішньоекономічних відносин. Вирішення цього завдання можливе за умови подальшого розвитку цифрових технологій у митній справі.

Тому наказом Міністерства фінансів України від 10.11.2022 № 373 відповідно до пункту 1.14 Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 631, утворено Експертну комісію з автоматизованого виконання митних формальностей, до складу якої від Держмитслужби включено представників департаментів організації митного контролю та оформлення, профілювання митних ризиків, контролю та адміністрування митних платежів, управління нетарифного регулювання.

За даними Звіту про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік [42] з 24 січня 2022 року в Держмитслужбі уведено в експлуатацію

програмно-інформаційний комплекс «Реєстр митних брокерів» ЄАІС Держмитслужби – електронну базу даних, що містить інформацію про юридичних осіб, а також фізичних осіб – підприємців, яким надаються, переоформлюються, анулюються дозволи на провадження митної брокерської діяльності або дія яких зупиняється, та яка є складовою частиною єдиного державного інформаційного веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» відповідно до наказу Держмитслужби від 11.02.2022 № 88 «Про введення в дослідну експлуатацію програмно-інформаційного комплексу «Реєстр митних брокерів» Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби України».

Згідно з наказом Держмитслужби від 22.04.2022 № 172 введено в дослідну експлуатацію програмно-інформаційний комплекс «Облік заяв про переміщення трун з тілами (урн з прахом) чи останків померлих» Єдиної автоматизованої системи митних органів.

Також, у 2022 році було надано пропозиції з доопрацювання програмно-інформаційного комплексу «Гарантії» Єдиної автоматизованої системи митних органів в частині об’єднання двох реєстрів гарантів та їх подальшого адміністрування. З метою реалізації положень Закон України від 15 серпня 2022 року № 2510-IX та постанови Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 року № 1092 «Деякі питання реалізації положень Митного кодексу України щодо надання авторизацій» доопрацьовано програмно-інформаційний комплекс «Авторизований економічний оператор» на веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі».

З метою своєчасного виконання Держмитслужбою завдань, визначених Законом України від 15 серпня 2022 року № 2510-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», нормативно-правовими актами Мінфіну, здійснення модифікації діючих програмних комплексів,

запровадження відповідних системних програмних модулів на базі електронних інформаційних ресурсів Держмитслужби Департаменту з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації надано інформацію та пропозиції щодо доопрацювання та розширення функціональних можливостей програмних комплексів.

З метою забезпечення виконання вимог Закону України від 21 червня 2022 року № 2325-IX надавались пропозиції щодо доопрацювання ЄАІС для унеможливлення пропуску товарів за попередніми митними деклараціями типу ЕЕ, у яких зазначені певні коди пільг з оподаткування. Доопрацювано програмно-інформаційних комплекс (ПІК) «Контроль за доставкою товарів» в частині надання можливості посадовим особам митних органів вносити до ЄАІС інформацію про часткове надходження до митниці призначення товарів, що переміщуються залізничним транспортом.

Забезпечена постійна участь у заходах щодо створення та впровадження програмно-інформаційних комплексів з оформлення товарів, які переміщуються (пересилаються) через митний кордон України, у тому числі в міжнародних поштових та експрес-відправленнях, а саме:

1) продовжено розпочату у 2021 році роботу з опрацювання з експертом проекту EU4PFM, представниками Департаменту ІТ та Мінфіну блок-схем процесів взаємодії Держмитслужби з операторами поштового зв'язку та експрес-перевізниками під час митного контролю та митного оформлення товарів у МПВ та МЕВ, опрацьовано набір стандартної інформації, якою обмінюються оператори поштового зв'язку (ITMATT, PREDES), розроблені блок-схеми стали у подальшому основою для написання відповідних нормативно-правових актів;

2) спільно з фахівцями Департаменту ІТ проведення порівняння наборів даних, включених до попередньої інформації про відправлення, та до реєстрів МПВ, МЕВ з метою максимального наближення таких переліків між собою та спрощення процедур декларування операторами товарів у відправленнях;

надані пропозиції узгоджено з представниками Департаменту ІТ, а також Департаменту профілювання митних ризиків;

3) опрацьовано проєкт «Технічних вимог до модуля «Митне оформлення МПВ та МЕВ», одержаний від експертів EU4PFM у робочому порядку, надано зауваження та пропозиції щодо доопрацювання;

4) у межах створення інформаційних продуктів для забезпечення реалізації вимог Закону України від № 1999-IX опрацьовано проєкт «Специфікації інформаційної взаємодії між Держмитслужбою та по забезпеченню обміну інформацією щодо реєстрів МПВ та МЕВ», пропозиції та зауваження, надані в робочому порядку зацікавленим підрозділам 28.12.2022. Обговорено пропозиції з представниками Департаменту ІТ;

5) надано протягом усього звітного періоду роз'яснення представникам Департаменту ІТ щодо принципів та особливостей здійснення митних формальностей стосовно товарів, які переміщуються в МПВ та МЕВ, для врахування при розробці програмних продуктів [42, с.41-42].

Крім того, у Звіті зазначено, що у межах вдосконалення інформаційних продуктів, які використовуються митними органами, опрацьовано:

- проєкт наказу Мінфіну «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів України», розроблений Департаментом з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, та надано пропозиції та зауваження;

- Протокол № 5 до Порядку електронної інформаційної взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України та Міністра фінансів України [42, с.42].

Таким чином ми бачимо, що Державна митна служба України наразі здійснює досить активну роботу у напрямі підвищення рівня діджиталізації у сфері митної справи в цілому й митних процедур, зокрема.

Так, у 2022 році Департаментом з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації за основними напрямами діяльності було забезпечено виконання таких завдань (табл.2.1.).

Таблиця 2.1.

Характеристика діяльності Департаменту з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України за 2022 рік

Ключові завдання	Нормативний акт	Результати виконання завдання
Забезпечення системи а спільного транзиту	Закон України від 30 серпня 2022 року № 2555-IX «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту»	- з 01.10.2022 р. забезпечено міжнародне застосування NCTS Фаза 4 та технічну підтримку роботи програмного забезпечення системи NCTS Фаза 4; - Забезпечено розгортання національного вузла міжнародної захищеної мережі (CCN/CSI), який забезпечив підключення до Спільної телекомунікаційної мережі митних та податкових органів держав-членів ЄС Європейської транзитної системи (NCTS) - Інтегровано існуючі системи з програмним забезпеченням NCTS. - Підписано договір на розробку програмного забезпечення NCTS Фаза 5. - встановлено на серверах Державної митної служби України Програмне забезпечення NCTS Фаза 5.
Електронне декларування вантажів гуманітарної допомоги	Постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану»	- Розроблено е-декларацію для гуманітарного вантажу в Особистому кабінеті на Єдиному державному інформаційному веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» (https://cabinet.customs.gov.ua): - Створений електронний сервіс «Державна система гуманітарної допомоги», за допомогою якого е-декларацію для гуманітарного вантажу можна подати заздалегідь з будь-якої країни світу, у тому числі і нерезидентам; - розроблено програмне забезпечення для впровадження інформаційного обміну з Офісом Президента України та Міністерством економіки України, яке дає змогу органам влади в режимі реального часу отримувати актуальну інформацію стосовно ввезення на митну територію вантажів з гуманітарною допомогою.
Запуск Реєстру митний брокерів	Наказ МФУ від 27 вересня 2021 року № 517 «Про деякі питання провадження митної брокерської діяльності»	розроблено та введено в дослідну експлуатацію програмно-інформаційний комплекс «Реєстр митних брокерів», затверджений наказом Державної митної служби України від 11.02.2022 № 88 «Про введення в дослідну експлуатацію програмно-інформаційного комплексу «Реєстр митних брокерів «Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби України» що включає: - реалізацію механізму подання заяв про надання, переоформлення, анулювання та зупинення дії дозволу на провадження митної брокерської діяльності через особистий кабінет Єдиного державного інформаційного веб-портале «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та автоматичний розгляд окремих їх типів;

		- реалізацію інструментів ведення «Реєстру митних брокерів» в Єдиній автоматизованій інформаційній системі.
Розробка ІС «Митний аудит»		розроблено модуль «Реєстр податкових повідомлень-рішень» Єдиної автоматизованої інформаційної системи», що введено в експлуатацію наказом Державної митної служби України від 30.10.2022 № 471 «Про введення в дослідну експлуатацію модуля «Реєстр податкових повідомлень-рішень «Єдиної автоматизованої інформаційної системи».
Підтримка та розвиток АСМО «Інспектор»		Впроваджено Модуль супроводження автоматичного випуску митних декларацій. Впроваджено Модуль супроводження пільгового митного оформлення автомобілів.
Супроводження та розвиток порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі»		Реалізовано механізм повернення коштів з бюджету через електронні заяви. Проведені доопрацювання функціоналу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» для контролюючих органів. Додатково реалізовано механізм отримання 4-х типів нових дозвільних документів: 2-х документів від Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, та 2-х документів від Міністерства аграрної політики України.

Джерело: складено автором на основі [42]

Окрім того для посилення можливостей діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів Державна митна служба України отримала статус суб'єкта електронної взаємодії ЄІС МВС та запровадила обмін інформацією з Національною поліцією України через ЄІС МВС.

Підписані Угоди про інформаційне співробітництво та Протоколи до Угод з такими організаціями та відомствами, як: Укрпошта; Апарат Ради національної безпеки і оборони України; Національне агентство з питань запобігання корупції; Міністерство фінансів України; Міністерство економіки України; Державна служба експортного контролю; Бюро економічної безпеки України; Національний банк України; Міністерство інфраструктури України. Ведуться роботи щодо підписання нових Угод та додаткових Протоколів до вже існуючих з такими відомствами, як: Державне агентство лісових ресурсів України; Міністерство соціальної політики України; Державна податкова служба України.

Також, проведено технічні роботи щодо підключення до системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів (Trembita) та запроваджено обмін інформацією щодо гуманітарних вантажів з Офісом Президента України та Міністерством економіки України.

Щодо міжнародного співробітництва у сфері цифрової трансформації Державної митної служби України проведено такі заходи.

1) Підписання Протоколу щодо організації обміну інформацією з Словацькою Республікою.

2) На завершальній стадії перебуває процедура погодження Технічних умов з митною адміністрацією Республіки Казахстан.

3) Ініційовано діалог з Європейською комісією щодо уніфікованого підходу для обміну інформацією між Україною та країнами-членами ЄС.

4) На сьогодні ведеться діалог з питань обміну попередньою митною інформацією з митними адміністраціями таких країн: Польща, Румунія, Туреччина, Південна Корея, Китай, США тощо.

5) Продовжуються участь у міжнародних заходах щодо запровадження електронних документів міжнародної торгівлі, а саме – eTIR, eCMR, ePoC (Certificate of Original), eInvoice [42, с.106].

У галузі розвитку ІТ-інфраструктури здійснюється підвищення сталості Відомчої телекомунікаційної мережі Державної митної служби України шляхом отримання послуг організації каналів електронних комунікацій на кожний вузол ВТМ (пункти пропуску, місця митного оформлення тощо) від двох різних операторів.

Завершено розбудову сучасної мережі широкополосного доступу до Інтернет (Wi-Fi) в комплексі будівель апарату

Здійснено повноцінне резервування мережевих компонентів за адресою: бульв. Вацлава Гавела, 8а (ЦОД), з метою забезпечення відмовостійкості схеми роботи мережі.

Крім того, у зв’язку з широкомасштабним вторгненням російської федерації в Україну, введенням в Україні воєнного стану з 24 лютого 2022 року (Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення в дію воєнного стану в Україні») виникла необхідність переглянути довготривалі плани та стратегії в розвитку ІТ та зосередитися на стратегічно важливих потребах, покриття яких є нагальним пріоритетом на сьогоднішній день, а саме:

1. Забезпечення створення резервних копій баз даних АІС «Центр» ЄАІС, АСМО «Інспектор», NCTS на власному серверному обладнанні, що розташовується в територіальних органах Державної митної служби України поблизу західного кордону.

2. На фінальній стадії перебуває Проєкт розбудови резервного модульного (контейнерного) центру обробку даних (далі – МЦОД) з територіальним розміщенням в західному регіоні України. Створення мобільного, географічно розподіленого відновлювального (Disaster Recovery Data Centre) – укладено договори та здійснено поставку необхідного серверного, мережевого обладнання для МЦОД і самого контейнера МЦОД у комплекті з інженерним устаткуванням. МЦОД на стадії розгортання та налаштування систем та обладнання.

Загалом, протягом 2022 року Департаментом з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації було прийнято та оброблено:

- електронних документів від суб'єктів ЗЕД на отримувача A141.EPD (автоматична обробка документів) – ЕПП, ЕПД, ЕВ, ЗДП, запит коштів тощо) – у кількості 3 470 562;
- гарантійних документів від незалежних фінансових посередників – у кількості 39 115;
- звернень працівників Державної митної служби України до служби ServiceDesk стосовно обслуговування техніки – у кількості 908 (надано Доручень на виконання підрозділам: обслуговування техніки – у кількості 542, ЛОМ – у кількості 333, Електронна пошта – у кількості 115, АСМО «Інспектор» – у кількості10);
- збоїв в роботі обладнання ЄАІС Держмитслужби – 1597 (з них 1413 звернень від відокремлених підрозділів Держмитслужби щодо відновлення роботи Відомчої телекомунікаційної мережі Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби України) [42, с.106].

Також у 2022 році Департаментом з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації було проведено низку заходів щодо:

– попередніх випробувань системи комплексного моніторингу ІТ складових інформаційних систем на основі рішення Dynatrace згідно з наказом Держмитслужби від 23.06.2022 № 282 «Про попередні випробування системи комплексного моніторингу ІТ складових інформаційних систем на основі рішення Dynatrace» (зі змінами);

– тестових випробувань системи моніторингу ІТ складових інформаційних систем на основі програмного забезпечення WhatsUp Gold Total Plus Edition 2022;

– обліку користувачів в системі NCTS в модулях МСС та GMS та підготовлені нові файли з користувачами для доступу до цих модулів;

– адміністрування користувачів в системі NCTS та розблокування декларацій в системі NCTS.

Загалом протягом звітного 2022 року Департаментом з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації забезпечено:

цілодобовий моніторинг та підтримку функціонування інформаційної системи з приймання та обробки документів в електронному вигляді з питань митного оформлення та митного контролю (електронне декларування, прийом гарантійних документів, тощо);

введення у цілодобовому режимі попередньої електронної інформації про операції міжнародного електронного перевезення від МСАТ та відправлення звітів про закриті книжки МДП, а також обмін інформацією з митними службами суміжних країн (Молдова, Білорусь, Грузія), міністерствами та іншими органами виконавчої влади, банківськими установами, Торговопромисловою палатою;

цілодобовий моніторинг та підтримку функціонування елементів ІТінфраструктури Держмитслужби (локальна обчислювальна мережа, відомча телекомунікаційна мережа, серверне та телекомунікаційне обладнання, сервіси тощо);

моніторинг в цілодобовому режимі функціонування інженерної інфраструктури, що підтримує роботу ІТ-інфраструктури Держмитслужби

(кондиціонери, джерела безперервного живлення, тощо), та параметрів навколишнього середовища у серверних та телекомунікаційних приміщеннях Держмитслужби (температура, вологість тощо).

У 2022 році Департаментом з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації забезпечено безперебійну роботу щодо адміністрування, функціонування автоматизованої системи автоматизації обліку та документообігу Державної митної служби України, що значно покращило якість і ефективність митного контролю та митного оформлення товарів на засадах діджиталізації.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення діджиталізації митного контролю та митного оформлення з урахуванням досвіду зарубіжних країн

Як ми вже визначили, електронна митниця є глобальним трендом у сфері митної справи, багато країн вже інтегрувала її у свою систему або ж на шляху до цього. Основні світові практики впровадження електронної митниці можуть надати корисний досвід для України.

Яскравим прикладом успішного використання автоматизованих систем митного оформлення та контролю є функціонування митних режимів у США. Зокрема, у США створене якісне правове поле для електронного декларування товарів, тобто законодавчо вирішене питання про однакову відповідальність за декларування, в якому б вигляді його не організовували, в електронному чи паперовому (за паперовими носіями оформлюється 1–2% товарів).

Система митного оформлення товарів у США будується на принципах створення повного електронного опису товарів, тобто комп'ютеризації інформації про товар у процесі його транспортування від пункту завантаження за кордоном до пункту розвантаження й випуску на території США.

Однією з кращих технологічних розробок американських спеціалістів є система BRASS (Border Release Screening and Selectivity), яка дозволяє проводити митне оформлення й митний контроль імпортного відправлення протягом 5–10 секунд. Це одне з останніх досягнень американської митниці, яке винайшли спеціально для спрощення формальностей щодо великої кількості товарів. Основним досягненням технології з використанням системи BRASS є застосування спеціального штрих-коду та прийняття оперативного

рішення в пункті пропуску місцевими підрозділами митної служби США. Штрих-код формується зазвичай митним брокером і повторює основні характеристики відправлення [43, с. 56–62].

Таким чином, у США головним фактором прискорення митного оформлення й митного контролю є повна комп'ютеризація та інформатизація всього митного процесу, а також накопичення й використання митної історії минулих років для ідентифікації товарів і учасників зовнішньоекономічної діяльності, які створюють потенційну загрозу безпеці зовнішньоекономічної діяльності.

Доречно сказати, що у 2020 році Державна митна служба України враховуючи позитивний досвід США, планувала впровадження в національне законодавство та юридичну практику України системи «Митниця в смартфоні», або ж мобільний застосунок e-Borders, який дозволив би користувачам через смартфон отримувати всі сервіси від митниці та слідкувати за ситуацією на кордоні в онлайн режимі, однак до цього часу цей проект так і не знайшов свого втілення у життя.

Також, сьогодні досить ефективними інформаційними механізмами у системі відносин «митниця – підприємство» є автоматизована електронна система «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», запровадження якої припало на 2016 рік. Принцип дії електронної системи «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» полягає в тому, що документообіг між вітчизняними підприємствами, що здійснюють експортну чи імпортну діяльність, відбувається в електронній[формі [44].

Принцип «дистанційного декларування» вперше отримав поширення в Японії в 1980-90-х роках на основі створення автоматизованої системи обробки інформації про зовнішньоекономічну діяльність (NACCS), результатом якої стала можливість декларантів дистанційно декларувати товари та автоматично отримувати розрахунки необхідної суми митних платежів при імпорті чи експорті товарів. Водночас система містить інформацію від суб'єктів ЗЕД та контролюючих органів, і на основі цього визначає процедури митного

оформлення відповідно до встановлених критеріїв ризику, для здійснення яких раніше були необхідні додаткові заходи митного контролю. Система автоматизованої обробки інформації NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System), яка є прикладом успішної координації та взаємодії багатьох ІТ-систем суб'єкта ЗЕД та державний митних інституцій, поділяється на повітряну (air-NACCS) та морську (sea-NACCS) [45].

Японія в контексті розвитку електронної митниці – взагалі одна з найрозвинутіших країн. У 2019 році, напередодні Олімпіади, країна поставила собі за мету максимально спростити та модернізувати процес митного контролю. Вона запровадила систему E-Gate в терміналах міжнародного аеропорту, що дозволяє пасажирам подавати митні декларації в електронному вигляді за допомогою програми для смартфонів під час очікування свого багажу. У той же рік Міністерство фінансів Японії продемонструвало нову електронну систему митного декларування, що використовує технологію біометричного розпізнавання обличчя. Також, NEC створили спеціальний механізм штучного інтелекту розпізнавання обличчя NeoFace для нової біометричної системи реєстрації на посадку. Все це робить митні процедури більш ефективними та швидкими.

Сталий розвиток завжди був частиною ДНК Сінгапуру. Ще до того, як цей термін став широко використовуватися в 1990-х роках, Сінгапур завжди прагнув до сталого розвитку, збалансовуючи економічне зростання та захист навколишнього середовища. Одним із способів зменшити вплив торговельних операцій на довкілля є сприяння легальним логістичним потокам, і митниця Сінгапуру відіграла тут важливу роль, розробивши ефективні процедури та процеси, оцифрувавши їх і побудувавши нову екосистему управління торговельною інформацією.

У 1989 році вони створили Національне єдине вікно TradeNet, яке допомогло зменшити використання паперів та скоротити їх шлях (тобто збір і доставку документів місцевим та закордонним учасникам) серед учасників

ланцюга поставок, дозволивши торговельній та логістичній спільноті виконувати свої торговельні формальності в електронному вигляді.

На хвилі цифровізації Митниця Сінгапуру запустила Мережеву торговельну платформу (NTP) - єдину екосистему управління торговельною та логістичною інформацією, яка підтримує зусилля з цифровізації та об'єднує гравців по всьому ланцюгу створення вартості в Сінгапурі та за кордоном. Ключові особливості NTP включають:

- центр документації для оцифрування в джерелі, що дозволяє повторно використовувати дані для скорочення витрат і оптимізації процесів;
- система управління торговельною інформацією, що пропонує широкий спектр послуг, пов'язаних з торгівлею;
- шлюз для цифрового зв'язку G-2-G з торговими партнерами Сінгапуру [46].

Вони також продовжують докладати зусиль для оцифрування торговельних процедур і процесів та зменшення використання паперових носіїв інформації, зокрема:

- участь в електронній системі обміну даними про походження товарів Китайської митниці, яка усуває необхідність надсилання преференційних сертифікатів походження на паперових носіях за кордон;
- впровадження порталу самообслуговування для друку сертифікатів походження та верифікації, який дозволяє бізнесу самостійно роздруковувати свої сертифікати, а митниці Сінгапуру - уникати необхідності зберігати дублікати на паперових носіях;
- повна оцифровка індосаменту за схемою експорту з рук, де трейдери можуть отримувати цифровий індосамент замість того, щоб чекати, поки їм надішлють фізично індосовані документи, таким чином зменшуючи паперовий документообіг;
- впровадження програми електронних банківських гарантій, за якою учасникам ЗЕД більше не потрібно отримувати банківську гарантію в банку-емітенті та надсилати її до митниці Сінгапуру.

Програма електронної банківської гарантії (eBG), запущена 2 березня 2020 року, є частиною постійних зусиль митниці Сінгапуру, спрямованих на спрощення процесів митної документації для полегшення торгівлі.

Раніше учасники ЗЕД повинні були отримувати оригінал банківської гарантії на паперовому носії у банку-емітенті та доставляти його кур'єром або надсилати до митниці Сінгапуру для зберігання. Із запуском програми трейдери тепер можуть доручати банкам-учасникам передавати дані про їхні ВМД в електронному вигляді до Митної служби Сінгапуру. Банки-учасники також доставлятимуть оригінали ВМД безпосередньо до митниці Сінгапуру від імені трейдерів, заощаджуючи їхні зусилля та витрати. Це також допоможе скоротити процес видачі та подачі ВМД.

BNP Paribas, DBS, OCBC та UOB приєдналися до програми, щоб скористатися API-зв'язком Мережевої торгової платформи для електронної передачі даних про випущені ними векселі до митниці Сінгапуру для більш ефективного процесу подання[36]

Програма eBG також допоможе митниці Сінгапуру знизити ризик шахрайства завдяки гарантованій автентичності даних від джерела.

Але не лише країни Азії модернізують систему електронної митниці. На початку 2022 року Німеччина запустила нове програмне забезпечення ATLAS-IMPOST(імпортне оформлення поштових та кур'єрських відправлень), як відклик на масштабні зміни до європейського митного законодавства. Цей веб-додаток призначений для допомоги в управлінні збільшенням митних декларацій для невеликих партій до 150 євро. За словами німецької митниці, перевага ATLAS-IMPOST полягає в тому, що процеси оформлення значною мірою автоматизовані, що особливо вигідно для електронної комерції [47].

У порівнянні зі стандартною митною декларацією необхідно декларувати менше даних, а обмін даними між учасником програми та митницею відбувається виключно через веб-додаток. До речі, партії товарів вартістю понад 150 євро, а також товарів підакцизних зборів або товарів, щодо яких поширюються заборони та обмеження, продовжуватимуть проходити

оформлення через спеціалізований додаток «ATLAS customs handling» (стандартна митна декларація з повним кільцем даних).

На відміну від попередньої процедури декларування ATLAS , IMPOST є веб-інструментом. Для того, щоб використовувати його, компанії повинні спочатку подати заявку на ідентифікаційний номер «Єдиного вікна імпорту» (IOSS-ID). Програма імпорту пов'язана з реєстрацією в IOSS. Необхідна умова: вони мають бути приватними кінцевими клієнтами. Потім ПДВ розраховується безпосередньо покупцеві з ЄС під час продажу та декларується компетентному податковому органу відповідної країни-члена.

Однією з найпоширеніших практик є електронний обмін даними (EDI). Це прямий комп'ютерний обмін даними між двома організаціями щодо стандартних документів бізнес-транзакцій без втручання людини. Він використовує мережеву систему і дотримується стандартів і процедур, які дозволяють обробляти вихідні дані однієї системи як вхідні дані в інші системи. Це центральна концепція електронної комерції та зміни способу ведення бізнесу.

Також варто відзначити створення Системи вантажного співтовариства (CCS). Ця система, яка впроваджується за технічної підтримки французької компанії SOGET7, дозволяє своєчасно обмінюватися наявними даними між різними зацікавленими сторонами, а також спростити, впорядкувати і раціоналізувати процеси вантажної логістики. CCS описується як «електронна мережева система для подання попередньої інформації про вантаж до того, як він буде відправлений».

Загальним принципом роботи CCS є реєстрація будь-яких фактичних або прогнозованих даних про відправлення з такими характеристиками, як опис вантажу, транспортних засобів, документів, статусів і т.д. CCS повинна управляти повідомленнями про прибуття та відправлення вантажів якомога раніше, щоб дозволити фахівцям передбачити якомога більше. Вона також повинна дозволяти користувачам швидко реагувати, щоб надати будь-які дані наступному учаснику логістичного ланцюга. Ця система сприяє впровадженню

Рамкових стандартів безпеки ВМО для забезпечення безпеки міжнародного ланцюга поставок.

Впровадження CCS надає такі переваги:

- Усунення неефективних ручних процесів зі значним підвищенням продуктивності для постачальників логістичних послуг.
- Спрощення митних процедур відповідно до вимог Всесвітньої митної організації щодо безпечної системи стандартів для спрощення процедур торгівлі.
- Впровадження концепції уповноваженого економічного оператора для покращення доступу до ринків США та ЄС шляхом надання розширеної електронної інформації про вантажі іноземним митним службам.
- Підвищення конкурентоспроможності виробників та експортерів.

Впровадження цієї інформаційної системи дозволяє:

1. Оптимізувати процеси логістичного ланцюга
2. Дотримуватися Рамкових стандартів безпеки ВМО
3. Керувати вантажами в режимі реального часу
4. Відстежувати та простежувати ванта
5. Зв’язати всі різні сторони, що беруть участь у логістичному ланцюгу

Наступним вдалим світовим досвідом є впровадження системи Єдиного вікна (SWS). Вона використовується для електронного подання та затвердження відомчих дозволів на імпорт/експорт, необхідних для митного оформлення. Учасниками SWS є державні відомства, підприємства та інші установи, що беруть участь у міжнародній торгівлі. Основною частиною проекту TradeNet є Система управління митницею (CMS), яка дозволяє подавати, обробляти та затверджувати митні декларації протягом 15 хвилин, а також обробляти та затверджувати дозволи на імпорт(і експорт) та сплачувати мита в електронному вигляді.

Ця система була розроблена з метою перегрупування різних відомств з точки зору оформлення дозвільних документів для сприяння торгівлі. Проект

ще більше скоротив час перебування вантажів у пунктах пропуску на користь усіх зацікавлених сторін та має позитивний вплив на індекс легкості ведення бізнесу.

Далі розглянемо автоматичне оформлення декларацій за "зеленим" каналом. З метою надання максимальних зручностей імпортерам, CMS була вдосконалена таким чином що забезпечує швидку доставку товарів (з низьким рівнем ризику) за "зеленим" каналом, за яким товари доставляються після документального контролю на рівні відповідності. У цьому контексті, якщо не було ініційовано жодних митних дій , всі декларації за "зеленим каналом" автоматично проходять митне оформлення після валідації для доставки протягом 30 хвилин.

Цікавим досвідом також можна вважати можливість електронної подачі сертифікатів походження EUR.1, SADC та IOC. Була розроблена інноваційна електронна система e-EUR.1 [48]. Вона дозволяє експортерам подавати онлайн-заявки на отримання сертифікату EUR.1. Після того, як товар готовий до експорту, коли експортна декларація подана в електронному вигляді, а всі супровідні документи надані митниці, Митниця може визначити відповідність товарів вимогам для отримання сертифікату EUR.1, і у разі позитивного рішення роздрукує дані EUR.1 на заздалегідь роздрукованому бланку EUR.1, що містить низку функцій безпеки. Після того, як дані EUR.1 роздруковані, експортер отримує повідомлення про те, що він може забрати заповнену форму EUR.1 на митниці.

Життєво важливі дані, надруковані на формі EUR1, потім автоматично завантажуються на веб-сайт Митної служби, що дозволяє будь-якій митній службі ЄС або іншим органам, які бажають негайно перевірити справжність сертифіката EUR.1, отримати відомості з реєстру.

Ця електронна інновація виявилася надзвичайно ефективною для експортерів та дієвою у запобіганні шахрайству. Це також позитивно вплинуло на загальний час обробки інформації для видачі сертифікатів походження.

Відповідно до переглянутої Кіотської конвенції [4], в країнах було запроваджено електронні платежі. Платформа електронних платежів допомогла у досягненні мети митниці щодо безпаперових транзакцій. Ця можливість покращила зручність сплати податків вчасно і без необхідності носити з собою готівку та чеки. Це також дозволило заощадити величезні витрати на друк паперових грошей, які зазвичай вилучаються з обігу і з часом знищуються.

Система управління складом (WMS) працює на захищеному веб-порталі, пропонуючи можливості для легальних складських операторів складів реєструватися, входити в систему та завантажувати або вводити дані про рух і залишки своїх запасів у систему[48].

Веб-додаток замінив ручну книгу для обліку надходження та вибуття товарів зі складу, що експлуатується приватними операторами в умовах режиму призупиненого мита. Ця система також поширюється на магазини безмитної торгівлі та магазини, що працюють за схемою відстрочення сплати мита та податків.

Розглянемо результат впровадження всіх цих практик у митну систему Східної та Південної Африки, а саме в республіці Маврікія.

Витрати на ведення бізнесу зменшились завдяки скороченню часу на оформлення законної торгівлі та підвищенню прозорості регуляторних процесів і прийняття рішень. Автоматизовані митні процедури призводять до зменшення заторів у портах та аеропортах, прискореного випуску товарів та зменшенню витрат як для митниці, так і для її торговельних партнерів.

Нещодавно Маврикій посів 13 місце зі 64 країн у рейтингу Світового банку Doing Business Report 2020 і підтвердив свої лідируючі позиції на африканському континенті щодо легкості ведення бізнесу[49].

Покращилось виявлення порушень та незаконних поставок завдяки збору та аналізу даних. Оскільки маніфест подається до прибуття судна в пункт призначення, митниця, використовуючи критерії управління ризиками, може більш ефективно відбирати вантажі та проводити перевірки. Крім того, завдяки

впровадженню сканера для контейнерів у порту, було виявлено багато аномалій та відкрито справи.

Також діджиталізація допомагає досягти «зеленої» концепції, замінюючи паперові митні процедури електронними операціями. З точки зору обробки це швидше, ніж раніше, оскільки після валідації накладної безпосередньо передаються офіцеру з робочого пулу, і після сплати мита та податків, якщо такі є, останній може обробляти їх. Крім того, немає необхідності зберігати будь-який документ, пов’язаний з кожним векселем, оскільки всі документи прикріплені до накладної в системі, і їх можна переглянути переглянути у форматі PDF.

Завдяки впровадженню WMS, митниця може переглядати та контролювати рух товарів на конкретному складі в режимі 24/7. Це також полегшило роботу митниці при проведенні вибіркових перевірок на складах для аудиту запасів товарів.

Модуль PACS допоміг митниці ефективно обробляти та надавати оцінку товарів в аеропорту, що дозволило пришвидшити їхнє оформлення. Крім того, система забезпечила звіт, який показує загальну суму доходів, зібраних за певний період, з метою аналізу.

Впровадження світових практик також сприяло формуванню комфортної середи для декларантів та зацікавлених осіб. Завдяки електронному декларуванню декларанти мають можливість створювати декларацію в будь-який час і в будь-якому місці, маючи лише доступ до Інтернету. Автоматизоване управління ризиками, системи розвідки, безконтактний огляд вантажів та інші технології дозволяють митницям більш ефективно та результативно виконувати свою контрольну функцію, що скорочую час оформлення. Запровадження автоматичного оформлення декларацій "Зеленого каналу" протягом 30 хвилин з моменту перевірки/оплати значно полегшило імпортерам отримання своїх вантажів. А надання схеми відстрочки платежу дозволило зацікавленим сторонам отримати митне оформлення своїх вантажів до сплати мита та податків. Таким чином, імпортеру надається один місяць і сім

днів для сплати митних платежів, що означає, що імпортер може здійснювати торгівлю і використовувати гроші, отримані від

Національне єдине вікно забезпечую єдиний електронний вхід та подання заяв на отримання ліцензій/дозволів, митних декларацій та торговельних документів, а також обробку одних і тих самих документів митницею та відповідними відомствами. Це зменшило витрати для зацікавлених сторін, які мають справу з митницею, з точки зору часу та транспортних витрат.

Зацікавленим сторонам були надані різні пільги щодо сплати мита та податків, а саме:

- Онлайн-платежі, де більше не потрібно стояти в чергах і чекати
- Конфіденційність та прозорість переказу коштів.
- Оплатити можна від імені фірми, компанії

Нова ера цифрової митниці змінила спосіб роботи місцевої митниці. Зрештою, вона забезпечила прогрес - розширену здатність митних адміністрацій здійснювати обмін товарів, отримувати та обмінюватися інформацією, координувати діяльність на кордоні, співпрацювати з правоохоронними органами, а також сприяла прозорості та надала численні переваги, які допомагають митним адміністраціям досягати своїх сучасних цілей.

Виходячи зі спостережень, інформаційні технології, автоматизація та передові методи відіграють важливу роль у підтримці митних процедур та операцій у сучасному міжнародному торговельному середовищі. Тому Україна спираючись на власний досвід та вітчизняні розробки має враховувати досягнення інших країн у сфері цифровізації митного контролю та митного оформлення й активно впроваджувати інноваційні інформаційно-комунікаційні технології у цій сфері.

3.2. Перспективи розвитку діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів в умовах поглиблення міжнародних інтеграційних процесів України

Ураховуючи стратегічний курс України на інтеграцію з Європейським Союзом, забезпечення входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір, удосконалення механізму співробітництва України з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом), запровадження режиму найбільшого сприяння у сфері зовнішньої торгівлі з країнами - членами Світової організації торгівлі Державною митною службою України було здійснено низку заходів та визначено наступні стратегічні напрями:

Перший з них – це ІТК-технологій та ІТ-інфраструктура. Враховуючи вимоги сьогодення та потреби платників податків в он-лайн сервісах, для Держмитслужби цей напрям є пріоритетним. Його реалізація здійснюватиметься за рахунок автоматизації внутрішніх процедур діяльності, розбудови сучасної, стабільної та захищеної ІТ-інфраструктури, розвитку митної інфраструктури. Так, зокрема, передбачається впровадження автоматизованої системи управління персоналом, запуск автоматизованої системи «Управління документами», створення Проектного Офісу для ведення ІТ проектів, побудова комплексної системи захисту інформації, стандартизація вимог до митної інфраструктури та обладнання, оснащення пунктів пропуску, місць митного оформлення тощо.

Не менш важливим та актуальним напрямом є розвиток он-лайн сервісів. Робота у сфері надання сучасних і доступних послуг громадянам та бізнесу вже ведеться, зокрема, впроваджено оновлений Електронний кабінет платника податків, який має велику популярність серед користувачів. На сьогодні Електронний кабінет забезпечує 95% послуг для більшості категорій платників податків.

Крім того, заплановано впровадження спеціалізованих програмних продуктів (мобільних додатків) для доступу до он-лайн сервісів митної служби та профільних продуктів податкового адміністрування для бізнесу та фізичних осіб-платників.

Для реалізації наступного стратегічного напряму – ефективного адміністрування податків, зборів та митних платежів – визначено три основних цілі. Це – спрощення адміністрування податків і зборів, розширення бази оподаткування через обмеження можливостей уникнення від оподаткування, вдосконалення та централізація процедур адміністрування митних платежів на засадах цифровізації. Так, планується запровадження системи сплати податків та зборів на єдиний рахунок, консолідація ПДФО та ЄСВ, запровадження електронної марки та податку на виведений капітал. Ефективне впровадження зазначених запланованих цілей дозволить, зокрема, і реалізувати наступний напрям – добровільну сплату митних податків та платежів.

Митниця та прикордонне співробітництво – наступний напрям цифрового розвитку, завданнями якого стануть інтегроване управління кордоном, прискорення проведення митних формальностей, інтеграція України у спільний європейський транзитний простір та оптимізація транзитних процедур, посилення системи управління ризиками та націленого контролю, розбудова правоохоронної функції у митному напрямі.

Також, за результатами проведеного дослідження часу випуску товарів з використанням інструменту ВМО (TimeReleaseStudy), здійснено подальший розвиток електронної системи обміну інформацією за принципом «єдиного вікна», впровадження інституту уповноваженого економічного оператора, приєднання до Нової комп'ютеризованої системи (NCTS), розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю, створення підрозділів митної варти тощо.

Одночасно з цим буде посилено превентивну діяльність для недопущення порушень доброчесності – створення автоматизованої інформаційно-аналітичної системи з аналізу корупційних ризиків, розробка стандартів поведінки для посад із високим корупційним ризиком.

Це основні на і провідним з них є продовження цифрових трансформацій і автоматизації всіх внутрішніх процедур діяльності з використанням сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Як бачимо особлива увага приділяється продовженню розбудови сучасної стабільної та захищеної ІТ-структури, зокрема, побудові комплексної системи захисту інформації. Також здійснюватимуться і заходи щодо розвитку митної інфраструктури – оснащення пунктів пропуску, митних складів, терміналів, місць митного оформлення відповідно до визначених стандартів і створення механізмів захисту та належного функціонування інфраструктури та обладнання.

Серед пріоритетів також митне і прикордонне співробітництво. Так, протягом двох остання років було чимало зроблено для того, щоб Україна повернулася в міжнародну спільноту і особливо – інтегрувалася в митне суспільство, адже робота митниці не може бути ефективною без взаємодії із митними органами інших країн. Без такого співробітництва митниця не може існувати. Крім того боротьба з контрабандою, незаконним переміщенням товарів не може бути дієвою без залучення суміжної країни на кордоні, без спільних заходів. Саме тому цей напрям роботи є дуже важливим.

Автоматизація процесів у діяльності митної служби та максимальна кількість он-лайн послуг для платників податків. Ще під час першого Київського податкового форуму, проведеного у м. Києві у 2018 році представники влади, бізнесу та громадськості висловлювали своє бачення розвитку митно-податкових органів. Одним з основних завдань для митної служби всі учасники форуму однозначно визначили подальшу електронізацію послуг тому митною службою вже взято курс на максимальну автоматизацію митних процедур та митних формальностей з тим щоб митна служба стала сучасною й комфортною і для платників на основі запровадження електронних сервісів, і для працівників завдяки автоматизації процесів всередині. Це дозволить досягти спрощення митних процедур, полегшення ведення бізнесу в Україні підвищенню рейтингів, створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення інвестицій.

Для реалізації цих завдань здійснено низку заходів, які вже позитивно оцінені бізнесом. Крім того, Держмитслужба України (ДМСУ) співпрацює з

відомствами в частині запровадження інформаційної взаємодії для надання можливості бізнесу та громадянам скористатися електронними сервісами не лише митних органів, а й інших відомств. За результатами 5-го звіту найбільш впливового рейтингу Open Data Barometer Україна увійшла до топ-20 країн світу за рівнем розвитку відкритих даних, а ДМСУ є одним із лідерів серед відомств по відкритості даних, адже службою забезпечено 100% оприлюднення даних [illegible] х, оновлюють[illegible] ість сервісі[illegible] атників податк[illegible] дно до потреб бізнесу. Так, на сьогодні в ДМСУ реалізують такі основні електронні сервіси (рис. 3.1.).

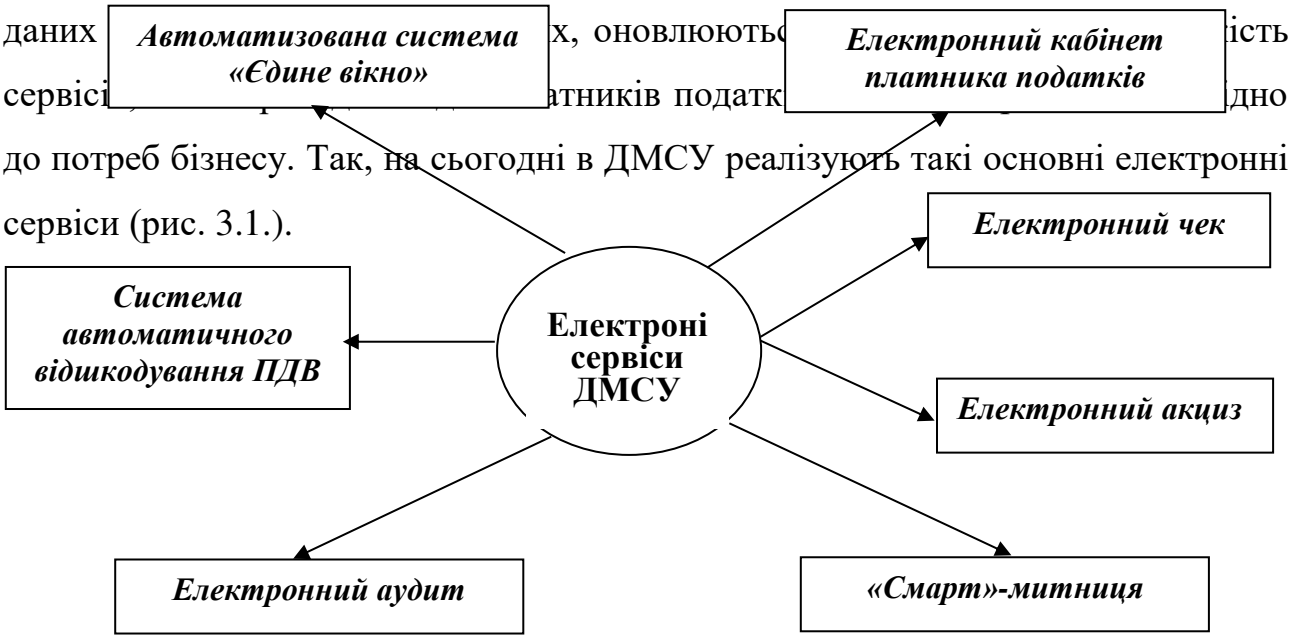

Рис. 3.1. Електронні сервіси ДМСУ в межах автоматизації митних процедур

На сьогодні з використанням механізму «Єдиного вікна» проводяться 95% офіційних видів контролю. Наразі в ДМСУ працюють над створенням єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно міжнародної торгівлі», що передбачено діючим законодавством. Аналогів цього порталу в Україні немає. Він забезпечить надходження дозвільних документів в електронному вигляді від державних органів до співробітників митниць, що здійснюють митний контроль та митне оформлення. Таким чином для суб'єкта

зовнішньоекономічної діяльності скасовується необхідність подання митниці паперових примірників дозвільних документів.

Електронний кабінет платника – це найпопулярніший сервіс серед платників. Відкритою частиною Електронного кабінету користуються більше 9 млн користувачів з 80 країн світу. Цей сервіс забезпечує онлайн взаємодію платників з контролюючими органами, дозволяє, не відвідуючи центрів обслуговування платників, створювати та надсилати електронні документи, отримувати в режимі реального часу цілодобовий доступ до інформації з реєстрів та електронних систем без створення та направлення окремих запитів, що значно економить час платникам та скорочує до мінімуму контакти з контролюючими органами.

Окрім сервісів, які забезпечують платникам можливість реалізувати свої права та обов'язки, постійно впроваджуються аналітичні сервіси. Це, зокрема, автоматичне заповнення декларації з податку на додану вартість, відображення повної інформації щодо податкової накладної з урахуванням всіх зареєстрованих до неї розрахунків-коригування тощо.

Система автоматичного відшкодування ПДВ стала однією з довгоочікуваних і завдяки їй на сьогодні практично відсутні скарги на несвоєчасне повернення ПДВ. Все здійснюється оперативно, а стан своєї заявки бізнес може відслідковувати в режимі реального часу.

Саме з метою вдосконалення адміністрування ПДВ було запроваджено систему автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних/розрахунків коригування критеріям оцінки ступеня ризиків, достатніх для зупинення реєстрації таких податкових накладних/розрахунків коригування в ЄРПН(СМКОР), яка з 01 липня 2017 року працює у повноцінному режимі та зупиняє реєстрацію ризикових податкових накладних, що в свою чергу не дає можливості махінаторам формувати фіктивний податковий кредит і подавати неправомірні заявки на повернення ПДВ.

Електронний чек запроваджено у тестовому режимі для цього створено систему E-Receipt, в основу розробки якої покладено принцип обов'язкової он-

лайн реєстрації чеків на сервері Держмитслужби. Функціонал системи передбачає можливість використання суб'єктами господарювання у якості пристроїв, що здійснюють реєстрацію розрахункових операцій, смартфони, планшети, персональні комп'ютери.

Під час тестування суб'єкти господарювання через приватну частину Електронного кабінету в режимі он-лайн можуть зареєструвати тестові каси, використовуючи безкоштовне клієнтське програмне забезпечення, здійснити її он-лайн фіскалізацію, сформувати та фіскалізувати електронний чек, додавши штрих-код товару, та передати чек покупцеві у вигляді QR-коду, що містить всю інформацію про здійснену розрахункову операцію

Наразі участь у тестуванні системи беруть 120 суб'єктів господарювання.

Електронний акциз (Е-Акциз) – це новий сервіс, над яким активно працюють в митній службі, дозволить значно якісніше контролювати підакцизний товар (спирт, алкогольні та тютюнові вироби), унеможливить їх тіньовий обіг та створить справедливі конкурентні умови для всіх учасників ринку. Запровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів здійснюватиметься у декілька етапів.

На першому етапі заплановано запровадити електронний документообіг в процесі виготовлення та обліку марок акцизного податку.

На наступних етапах будуть вирішуватись питання, пов'язані з подальшим удосконаленням процесу обліку марок акцизного податку та обігу підакцизних товарів за допомогою QR – кодів та електронних чеків.

Електронний аудит (Е-Аудит) в Україні дозволить виявляти переважну частину ризиків ще до перевірки. Крім того, буде значно прискорена та спрощена процедура аналізу даних бухгалтерського обліку платників. Отримання первинних документів у паперовому вигляді буде необхідним лише по відібраних ризиках з метою перевірки махінацій.

Крім того, платники зможуть самостійно перевіряти власні ризики, що скоротить кількість помилок при формуванні податкової звітності, адже

своєчасно усунуті виявлені помилки дадуть змогу уточнити показники декларацій.

Інноваційні підходи до модернізації Державної митної служби України потрібні для координування векторів розвитку митних органів, які мають базуватися на інформаційних системах і здебільшого збігатися з принципами функціонування й механізмами реалізації митних служб розвинених країн світу, ґрунтуватися на міжнародних договорах, конвенціях і рекомендаціях. Це також важливо для втілення в практичну площину міжнародних стандартів якості, які є загальним еталоном для створення й оцінки систем якості, зокрема якості виконання митної справи. «Смарт-митниця» передбачає формування митниці, яка використовує усі інноваційні методи та технології, стабільно оновлюється та вдосконалюється, – процес, над яким у сучасних умовах активно працюють в органах ДМСУ [40, с. 226].

Підґрунтям концепції функціонування нової митниці є використання інноваційних технологій, що перетворюють митне адміністрування на швидкий і високотехнологічний процес. Загалом функціонал «Смарт-митниці» працюватиме у напрямі моніторингу і контролю усіх ланцюгів поставок (МіКЛП) з урахуванням даних інтелектуальної системи управління ризиками (ІСУР). Поряд із цим функціонуватимуть: Єдиний портал надання дозвільних документів (ЄПНДД) (наразі це більше 30 документів), електронне декларування (ЕД), здійснюватиметься постмитний контроль (ПМК) та митний постаудит (МПА), а також використовуватимуться інноваційні технічні засоби митного контролю (ТЗМК) (рис. 3.2).

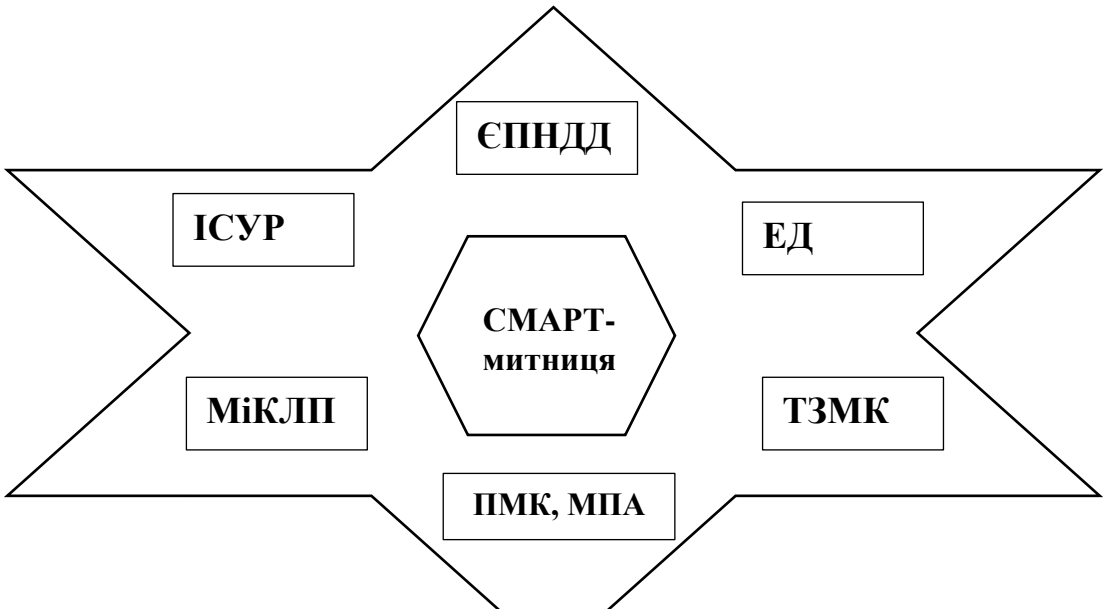

Рис. 3.2 Структура функціоналу Смарт-митниці

Смарт-митниця забезпечуватиме обмін попередньою інформацією з авіалініями, морськими лінійними об'єктами, «Укрзалізницею», адміністрацією Державної прикордонної служби, NCTS – TIRepd. Таким чином, надаватиметься інформація з приводу реєстру номера транспортного засобу, найменування товару та його вагових параметрів [41].

Смарт-митниця забезпечуватиме обмін попередньою інформацією з авіалініями, морськими лінійними об'єктами, «Укрзалізницею», адміністрацією Державної прикордонної служби, NCTS – TIRepd. Таким чином, надаватиметься інформація з приводу реєстру номера транспортного засобу, найменування товару та його вагових параметрів [41]. «Смарт»-митниця передбачає побудову митниці, яка застосовує усі інноваційні методи та технології, постійно оновлюється та вдосконалюється – процес над яким сьогодні активно працюють в Державній митній службі. «Смарт»-митниця поєднує в собі всі інноваційні процеси, які вже функціонують на митницях та які ще планується запровадити. Це процес постійного інноваційного вдосконалення процедур митного оформлення та митного контролю. В основу концепції нової митниці покладено застосування інноваційних технологій, що перетворюють митне адміністрування в швидкий і високотехнологічний процес.

Як зазначалося вище «Смарт-митниця» використовує інтелектуальну систему управління ризиками, єдиний портал надання дозвільних документів, електронне декларування, моніторинг та контроль за всіма ланцюгами поставок, постмитний контроль та митний постаудит, застосовуватиме високотехнологічні технічні засоби митного контролю. Вона здійснюватиме обмін попередньою інформацією з авіалініями, морськими лінійними агентами,

Укрзалізницею, адміністрацією Державної прикордонної служби, NCTS – TIRepd. Так, надаватиметься інформація щодо реєстру номера транспортного засобу, назви товару та ваги.

Використання високотехнологічних технічних засобів митного контролю передбачатиме відеоспостереження та відеоконтроль, зчитування номерних знаків, ваговий контроль та застосування скануючих систем.

Важливою новацією стало застосування електронного талону в пунктах пропуску через державний кордон. В талон вноситиметься інформація про номер та дату операції, номер транспортного засобу. Ця інформація перевіряється адміністрацією Держприкордонслужби, яка зчитує вхідні дані з E-ticket у власну інформаційну систему, здійснюватиме аналіз ризиків, вноситиме мінімально необхідні дані для ДМСУ, проставлятиме відмітку «перевірено» та передаватиме для перевірки в структурні підрозділи з митного контролю та митного оформлення.

Зчитані дані вносяться у власну інформаційну систему, необхідні для проведення митного контролю, здійснюватиме аналіз ризиків та проставлятиме відмітку «перевірено». За цим талоном транспортний засіб виїжджає за межі пункту пропуску. Така процедура дозволить пришвидшити проведення митних процедур при перетині митного кордону.

За результатами декларування товарів на «Смарт-митниці» за принципом «Єдиного вікна». Інформаційний веб-портал «Єдине вікно» матиме WEB-інтерфейси державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти та корми, ветеринарно-санітарного контролю, фітосанітарного контролю, державних органів, що видають дозвільні документи.

Впроваджуватиметься також процедура автоматизованого випуску товарів у митний режим на основі результатів застосування системи аналізу ризиків. Передбачається три канали випуску товарів за митними деклараціями.

Перший – «зелений канал» - передбачатиме автоматизований випуск товарів за МД без здійснення додаткової перевірки документів та проведення митного огляду.

«Жовтий канал» - випуск товарів за МД здійснюватиметься після проведення документального контролю, а «червоний канал» (найбільш ризикові операції) - після здійснення документального контролю та митного огляду.

Така система дозволить уніфікувати митні процедури, усунути вплив людського фактору та скоротити час на здійснення митних процедур.

На сьогодні до системи АСАУР внесено 105 алгоритмів (профілів ризику), більш ніж 700 підалгоритмів, близько 100 000 комбінацій індикаторів ризику, більш ніж 650 доповнень до профілів ризику оперативного характеру (протягом останніх трьох місяців 2018, в т.ч. за результатами застосування таргетингу). За результатами конференції Всесвітньої митної організації, яка відбулася у 2018 році, було окреслено важливість напряму інноваційного розвитку в усіх митницях світу. І побудова «Смарт»-митниці як нової інноваційно та технічно-розвиненої системи цілком відповідає поставленим завданням ВМО перед Україною.

Також важливо зазначити, що в межах реалізації Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року [50], важливо створити нову модель єдиного спільного інтегрованого інформаційного середовища у сфері системи управління державними фінансами до складу якої входить і Державна митна служба України на платформі створення Єдиної міжвідомчої база даних (рис. 3.3).

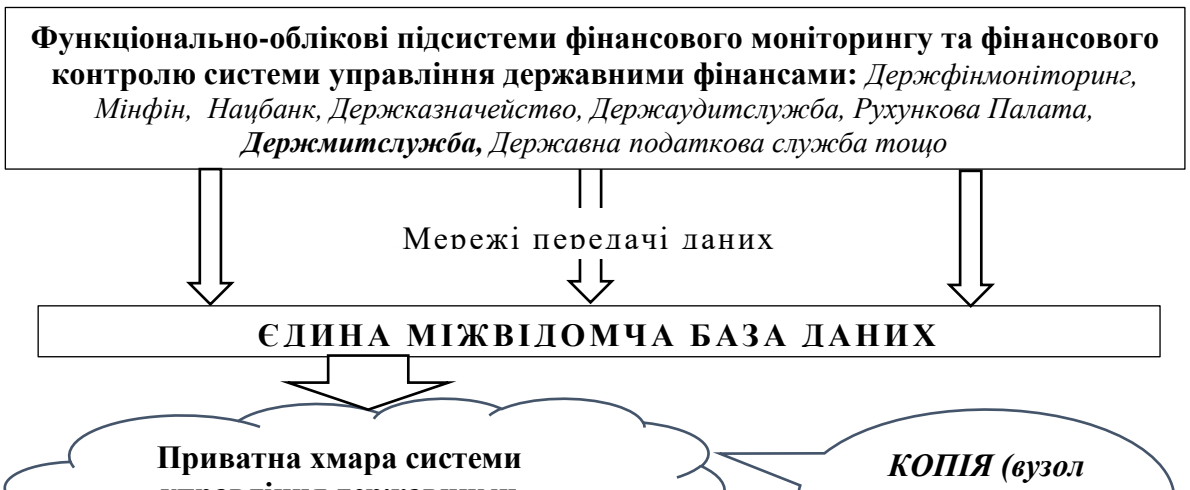

Рис. 3.3. Місце державної митної служби в системі формування єдиного спільного інтегрованого інформаційного середовища в процесі цифрової трансформації

Джерело: за матеріалами [51]

Єдина міжвідомча база даних побудована на інтероперабельності електронних інформаційних ресурсів з одночасним комплексним захистом інформації та дотриманням технологічної незалежності і забезпеченням обміну інформацією у режимі реального часу

Формування єдиного інтегрованого інформаційно-комунікаційного середовища дасть змогу забезпечити підвищення аналітичної спроможності та оперативності здійснення митного моніторингу та митного контролю, а також надасть змогу оперативно визначати рівень ризику, а отже прийняти рішення щодо каналу випуску товарів та завершення митних процедур за наданими митними деклараціями.

Заходи цифрової трансформації у частині удосконалення митного контролю та митного оформлення товарів здійснюються за такими основними напрямами:

- ✓ впровадження єдиних ІТ-стандартів, розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи управління державними фінансами, у тому числі в частині надходження митних податків і платежів;
- ✓ перехід на впровадження електронних митних послуг, зокрема впровадження сервісної моделі надання ІТ-послуг, орієнтованої на користувача;
- ✓ унеможливлення впливу людського фактору на автоматичну обробку інформації;

✓ захист інформації, яка обробляється в Єдиній інформаційно-комунікаційній системі [51].

Таким чином основним напрямом розвитку цифрових трансформацій у Державній митній службі України є не лише розробка нових модулів відповідно до міжнародних норм та стандартів з автоматизації митних процедур, але й їх інкорпорація до новоствореної Єдиної міжвідомчої бази даних, що створюється в Україні. Саме у цьому напрямі сьогодні працюють посадові особи Департаменту з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України.

Наостанок зауважимо, що тенденції світового розвитку економічних процесів в умовах цифровізації та цифрових трансформацій встановлюють нові завдання зі спрощення митних процедур, зокрема, митного контролю та митного оформлення товарів, для реалізації яких необхідно забезпечити функціонування сучасних, доступних, керованих і кібербезпечних електронних інформаційних систем, які працюють відповідно до ключових принципів ефективності інформаційного забезпечення митної справи, до яких ми відносимо: доступність прозорість, доцільність, економічність, транспарентність, уніфікованість, стандартизація, безпечність, комплексність та інтегрованість (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Основні принципи інформаційного забезпечення митної справи України в умовах цифрової стратегії розвитку

Принцип	Змістовне наповнення
Доступність	Наявність однакових умов доступу до послуг та інформації як для суб'єктів ЗЕД, так і для державних органів на основі інформаційно-комунікаційних технологій
Прозорість	Відкритість та абсолютна релевантність інформації, що необхідна для здійснення митних формальностей
Доцільність	Використання цифрових технологій має сприяти створенню низки переваг для громадян, держави, фіскальних інституцій та суб'єктів ЗЕД
Економічність	Суть принципу полягає в досягненні ефективності діяльності для учасників за умови використання цифрових технологій відповідно до регіональних, національних програм та стратегій цифровізації економіки, її сфер і галузей у нових характеристиках ефективності
Транспарентність	Здатність одержувати, передавати та використовувати інформацію для створення, накопичення, поширення, переробки та перевірки інформації, її

	достовірності та правильності.
Уніфікованість	Формування та накопичення інформації за єдиними методичними підходами та правилами з використанням ідентичних критеріїв та показників, що забезпечує однозначність її сприймання
Інтегрованість	Здатність національних інформаційних систем інтегруватися в регіональні, європейські та міжнародні системи обміну інформацією
Стандартизація	Відповідність відкритим, функціонально сумісним європейським та міжнародним стандартам поширення інформаційних систем та технологій
Безпечність	Необхідність захисту конфіденційності персональної інформації, забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки інформаційних систем, які використовують суб'єкти митної справи
Комплексність	Інформаційні технології, які використовують митні органи, мають бути частиною "цифрової" програми розвитку держави, а також компліментарними і взаємоузгодженими з іншими національними і регіональними інформаційними системами

Джерело: доопрацьовано автором на основі [52]

Таким чином можемо констатувати, що митні органи України впродовж усього періоду незалежності проводять цілеспрямовану роботу із широкого впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій митного контролю та митного оформлення товарів. Однак, частково погоджуючись з авторами [52], що в умовах цифрової стратегії розвитку суспільства, вдосконалення інформаційного забезпечення має здійснюватися відповідно до європейських і міжнародних вимог одночасно, але не в трьох, а у чотирьох напрямах:

1) технологічному, із забезпеченням належного рівня розвитку інформаційних систем, їх технічних, технологічних, безпекових, сертифікаційних і стандартизованих характеристик;

2) інституційному, що полягає у формуванні належного законодавчого, нормативно-правового та методологічного забезпечення, адекватного міжнародним вимогам до інформаційних систем у сфері обробки, аналізу та систематизації інформації у митній справі;

3) інфраструктурному, що охоплює інформаційні продукти, які забезпечують належний обмін інформацією як між інформаційними базами митних органів України, суб'єктів ЗЕД, так і міжнародними учасниками.

4) інтелектуальному, що забезпечує високу фахову підготовленість ІТ-спеціалістів, що створюють програмне забезпечення та інші ІТ-продукти необхідні для ефективного протікання процесу цифрової трансформації.

Саме такий підхід на нашу думку дозволить і в подальшому ефективно розвивати процеси діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів та забезпечить їх ефективність.

ВИСНОВКИ

Під час виконання магістерського дослідження здійснено аналіз теоретичних засад розвитку митних процедур в умовах цифровізації, а також розроблено пропозицій щодо удосконалення процесу діджиталізації митного контролю та митного оформлення на засадах впровадження зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів, що дозволило зробити наступні висновки.

1. Обґрунтовано, що митний контроль та митне оформлення є практичним проявом митних процедур, що здійснюють посадові особи митних органів та реалізуються у процесі здійснення митних формальностей, а діджиталізація митних процедур та їх складових - митного контролю та митного оформлення товарів, займають провідне місце у реформуванні митної справи. Визначено сутність поняття «діджиталізація митних процедур» як сукупність митних формальностей та порядок їх виконання з використанням сучасних цифрових інструментів та можливостей інформаційно-комунікаційних технологій», «діджиталізація митного контролю» це автоматизація заходів, які використовують митні органи для гарантування виконання митного законодавства» тоді як «діджиталізація митного оформлення – це автоматизація процесу здійснення митних формальностей, необхідних для декларування та випуску товарів у вільний обіг, з метою внутрішнього споживання, експорту чи переведення під інші митні режими. розглянути кращі міжнародні практики впровадження електронної митниці.

2. Автоматизація митних процедур та їх похідних передбачає створення електронної митниці де використання цифрових технологій має провідну роль, адже розмір податку та швидкість його сплати безпосередньо залежить від пропускної здатності кордону – починаючи від швидкого та організованого збору необхідних документів та дозволів, оформлення митних декларацій і закінчуючи забезпеченням продовження процесу митного оформлення та контролю вже вилучених з митниці товарів. Головними передумовами створення е-митниці стали: затримка необхідної для митного контролю та

митного оформлення товарів інформації, що гальмувало процеси оцінювання та управління ризиками; відсутність можливостей автоматичного зіставлення даних з іншими контролюючими органами та суміжними митницями; гальмування процесу обміну інформацією про рух товарів з іншими учасниками ЗЕД. Визначено, що електронна митниця – це система автоматизації митних процедур та операцій, яка забезпечує обмін інформацією між митними органами, бізнес-спільнотою та іншими зацікавленими сторонами за допомогою електронних засобів, що дозволяє оптимізувати взаємодію з митницями, щоб зменшити торгові витрати для бізнесу та швидше доставляти товари та послуги.

3. З огляду на євроінтеграційні наміри України за результатами аналізу кращих міжнародних практик впровадження електронної митниці визначено, що для України є цікавим досвід ЄС: щодо створення в межах Єдиного порталу єдиного ринку - інтернет-платформи, для забезпечення доступу до інформації та послуг для підприємств та громадян, які розглядають торгівлю в межах Європейського Союзу; Багаторічний стратегічний план ЄС щодо розвитку електронних митних систем у всьому ЄС – єдиної електронної митниці MASP-C. Також заслуговує на увагу досвід США де митна та прикордонна служба (CBP) модернізувала бізнес-процеси, необхідні для захисту кордонів США, прискорення потоку легальних вантажів і виявлення нелегальних товарів, які потребують ретельної перевірки. Ключовою технологічною рушійною силою цих ініціатив є Автоматизоване комерційне середовище (ACE), яке є основою діяльності CBP з обробки торгівлі та управління ризиками і забезпечує єдину централізовану точку доступу для зв’язку між митною службою, партнерськими державними установами (PGA) та торгівельного співтовариства та функціонування «Єдиного вікна США».

4. Визначено, що на сьогодні в структурі Державної митної служб України функціонує Департамент з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, який забезпечує розвиток, здійснює впровадження та технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних

та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контролю за повнотою та правильністю виконання митних формальностей; організовує та здійснює впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання; забезпечує функціонування єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». Висвітлено хронологію запровадження митних інформаційних технологій в Україні починаючи від 1992 року до сьогодення та проаналізовано основні законодавчо-нормативні документи, що врегульовують дане питання. Зокрема, узагальнено, що застосування інформаційних технологій у митній справі України прийняло сучасні обриси з моменту побудови Єдиної автоматизованої інформаційної системи (ЄФІС), що забезпечило формування безпаперового електронного середовища «суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності – митниця» і здійснюється у рамках Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» з впровадженням системи електронного декларування.

5. На сьогоднішній день: створено центральну базу даних електронних копій митних декларацій; автоматизовано процеси контролю доставки вантажів та митного оформлення; функціонує внутрішня електронна пошта та транспортна мережа супутникового зв'язку; постійно удосконалюється відомча телекомунікаційна мережа та комплексна система захисту інформації, що забезпечується Комплексною системою захисту інформації та підсистемою криптографічного захисту інформації ЄАІС. Загальний відсоток електронного декларування вже наближається до показника 100%. Процедура включення до Реєстру підприємств, допущених до електронного декларування, є простою та прозорою. Створено та удосконалюється інформаційний ресурс, який поєднує податкові та митні бази, зокрема національна АСМО (автоматизована система митного оформлення) «Інспектор» входить до складу ЄАІС і охоплює всі процеси митного контролю як всередині країни, так і на митних кордонах. Одним з найголовніших модулів АСМО є інтегрована у неї автоматизована система управління ризикам (АСАУР) – сукупність програмно-інформаційних

комплексів, які забезпечують функціонування системи управління ризиками (СУР) під час митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів. Цей модуль АСМО охоплює більше ста тисяч орієнтувань, регіональних та центральних електронних профілів ризику. Здійснюється впровадження міжнародної інтегрованої митної інформаційної системи «ASYCUDA Word» з метою автоматизації митних процедур та створення ефективної системи ризик-менеджменту.

6. Упровадження АСАУР надає змогу запобігти порушенням законодавства України з питань митної справи шляхом створення та використання сучасної системи митного адміністрування, забезпечення ефективного ризик орієнтованого митного контролю під час митного оформлення товарів та скорочення часу на здійснення такого оформлення. Відповідно до результатів опитування представників бізнесу у 2022 році тривалість митного оформлення на різних митницях у середньому становила 16,3 годин, що довше в півтора рази ніж у попередні роки (10,4 години у 2020 році та 10 годин у 2021 році), загалом, відповіді респондентів щодо тривалості оформлення знаходяться в діапазоні від 0,8 години до 8 діб, у той же час, у країнах ЄС митне оформлення при імпорті у 63% випадків займає менше 5 хвилин, ще у 28% випадків триває до 1 години, і тільки в 9% випадків перевищує 1 годину і може тривати не більше 48 годин.

7. Втілення в практичну площину міжнародних стандартів якості, які є загальним еталоном для створення й оцінки систем якості, зокрема якості виконання митної справи. «Смарт-митниця» передбачає формування митниці, яка використовує усі інноваційні методи та технології, стабільно оновлюється та вдосконалюється, – процес, над яким у сучасних умовах активно працюють в органах ДМС України [40, с. 226]. Підґрунтям концепції функціонування нової митниці є використання інноваційних технологій, що перетворюють митне адміністрування на швидкий і високотехнологічний процес. Загалом функціонал «Смарт-митниці» працюватиме у напрямі моніторингу і контролю усіх ланцюгів поставок (МіКЛП) з урахуванням даних інтелектуальної системи

управління ризиками (ІСУР). Поряд із цим функціонуватимуть: Єдиний портал надання дозвільних документів (ЄПНДД) (наразі це більше 30 документів), електронне декларування (ЕД), здійснюватиметься постмитний контроль (ПМК) та митний постаудит (МПА), а також використовуватимуться інноваційні технічні засоби митного контролю (ТЗМК) (рис. 1).

8. Обґрунтовано, що методологічне забезпечення діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів здійснюється відповідно до вимог «Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа» на підставі якого утворено Експертну комісію з автоматизованого виконання митних формальностей, до складу якої включено представників департаментів організації митного контролю та оформлення, профілювання митних ризиків, контролю та адміністрування митних платежів, управління нетарифного регулювання та стан розвитку ЄАІС митних органів в умовах цифровізації та цифрової трансформації. У межах реалізації положень порядку у Дермитслужбі України розроблено та впроваджено низку методично-нормативних документів спрямованих на розвиток цифровізації митних процедур за усіма напрямами діяльності митної служби. Зокрема, введено в експлуатацію програмно-інформаційний комплекс «Реєстр митних брокерів»; доопрацьовано програмно-інформаційний комплекс «Гарантії» ЄАІС митних органів в частині об'єднання двох реєстрів гарантів та їх подальшого адміністрування; доопрацьовано ЄАІС для унеможливлення пропуску товарів за попередніми митними деклараціями типу ЕЕ, у яких зазначені певні коди пільг з оподаткування; доопрацювано програмно-інформаційних комплекс «Контроль за доставкою товарів» в частині надання можливості посадовим особам митних органів вносити до ЄАІС інформацію про часткове надходження до митниці призначення товарів, що переміщуються залізничним транспортом тощо.

9. Визначено основні напрями удосконалення цифровізації митного контролю та митного оформлення з урахуванням використання цифрових

технологій в митній справі зарубіжних країн. Зокрема визнана такою, що заслуговує на впровадження технологічна розробка американських спеціалістів є система BRASS (Border Release Screening and Selectivity), яка дозволяє проводити митне оформлення й митний контроль імпортного відправлення протягом 5–10 секунд, - це одне з останніх досягнень американської митниці, яке винайшли спеціально для спрощення формальностей щодо великої кількості товарів, що передбачає застосування спеціального штрих-коду та прийняття оперативного рішення в пункті пропуску місцевими підрозділами митної служби США, який формується зазвичай митним брокером і повторює основні характеристики відправлення. Варто уваги те, що у США головним фактором прискорення митного оформлення й митного контролю є повна комп'ютеризація та інформатизація всього митного процесу, накопичення й використання митної історії минулих років для ідентифікації товарів і учасників зовнішньоекономічної діяльності, які створюють потенційну загрозу безпеці зовнішньоекономічної діяльності, а також впровадження у системі відносин «митниця – підприємство» автоматизованої електронної системи «Єдине вікно для міжнародної торгівлі».

Також заслуговує на увагу досвід Японії де запроваджено принцип «дистанційного декларування» на основі створення автоматизованої системи обробки інформації про зовнішньоекономічну діяльність (NACCS), результатом якої стала можливість декларантів дистанційно декларувати товари та автоматично отримувати розрахунки необхідної суми митних платежів при імпорті чи експорті товарів. Ця система містить інформацію від суб'єктів ЗЕД та контролюючих органів, і на основі цього визначає процедури митного оформлення відповідно до встановлених критеріїв ризику, для здійснення яких раніше були необхідні додаткові заходи митного контролю. Система автоматизованої обробки інформації NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System), яка є прикладом успішної координації та взаємодії багатьох ІТ-систем суб'єкта ЗЕД та державний митних інституцій, поділяється на повітряну (air-NACCS) та морську (sea-NACCS). Поряд з цим є цікавим

досвід Митниці Сінгапуру, яка запустила Мережеву торговельну платформу (NTP) - єдину екосистему управління торговельною та логістичною інформацією, яка підтримує зусилля з цифровізації та об'єднує гравців по всьому ланцюгу створення вартості в Сінгапурі та за кордоном та Програма електронної банківської гарантії (eBG), що допоможе митниці Сінгапуру знизити ризик шахрайства завдяки гарантованій автентичності даних від джерела.

Німеччина запустила нове програмне забезпечення ATLAS-IMPOST (імпортне оформлення поштових та кур'єрських відправлень) удосконалила систему електронного обміну даними (EDI), створено Систему вантажного співтовариства (CCS), яка впроваджується за технічної підтримки французької компанії SOGET7 та дозволяє своєчасно обмінюватися наявними даними між різними зацікавленими сторонами, а також спростити, впорядкувати і раціоналізувати процеси вантажної логістики. CCS описується як «електронна мережева система для подання попередньої інформації про вантаж до того, як він буде відправлений». Цей досвід заслуговує на детальне вивчення та впровадження в Україні.

10. Визначено перспективні шляхи діджиталізації митного контролю та митного оформлення в контексті поглиблення міжнародних інтеграційних процесів, а саме : розвиток ІТК-технологій та ІТ-інфраструктури за рахунок автоматизації внутрішніх процедур діяльності, розбудови сучасної, стабільної та захищеної ІТ-інфраструктури, розвитку митної інфраструктури; розвиток он-лайн сервісів у сфері надання сучасних і доступних послуг громадянам та бізнесу; впровадження спеціалізованих програмних продуктів (мобільних додатків) для доступу до он-лайн сервісів митної служби та профільних продуктів податкового адміністрування для бізнесу та фізичних осіб-платників; цифровий розвиток за напрямами інтегрованого управління кордоном, прискорення проведення митних формальностей, інтеграція України у спільний європейський транзитний простір та оптимізація транзитних процедур, посилення системи управління ризиками та націленого контролю тощо.

Розвиток системи електронних сервісів кількість яких запроваджується для платників митних податків і постійно зростає відповідно до потреб бізнесу. Так, на сьогодні в ДМСУ реалізують такі основні електронні сервіси: Автоматизована система «Єдине вікно», Електронний кабінет платника податків, Система автоматичного відшкодування ПДВ, Електронний чек, Електронний акциз, Електронний аудит, «Смарт»-митниця. Щодо останньої та означено, що функціонал «Смарт-митниці» працюватиме у напрямі моніторингу і контролю усіх ланцюгів поставок з урахуванням даних інтелектуальної системи управління ризиками. Поряд із цим функціонуватимуть: Єдиний портал надання дозвільних документів (наразі це більше 30 документів), електронне декларування, здійснюватиметься постмитний контроль та митний постаудит, а також використовуватимуться інноваційні технічні засоби митного контролю.

11 Запропоновано заходи цифрової трансформації у частині удосконалення митного контролю та митного оформлення товарів здійснюються за такими основними напрямами: впровадження єдиних ІТ-стандартів, розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи управління державними фінансами, у тому числі в частині надходження митних податків і платежів; перехід на впровадження електронних митних послуг, зокрема впровадження сервісної моделі надання ІТ-послуг, орієнтованої на користувача; унеможливлення впливу людського фактору на автоматичну обробку інформації; захист інформації, яка обробляється в Єдиній інформаційно-комунікаційній системі. Також визначено, що вдосконалення інформаційного забезпечення має здійснюватися відповідно до європейських і міжнародних вимог одночасно в чотирьох напрямах: технологічному, інституційному, інфраструктурному, інтелектуальному, що забезпечує високу фахову підготовленість ІТ-спеціалістів, що створюють програмне забезпечення та інші ІТ-продукти необхідні для ефективного протікання процесу цифрової трансформації.

Саме такий підхід на нашу думку дозволить і в подальшому ефективно

розвивати процеси діджиталізації митного контролю та митного оформлення товарів та забезпечить їх ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text

2. Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: … І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. 536 с.

3. Разумей М.М. Митні процедури. Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: … І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.108.

4. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text

5. Кунєв Ю.Д., Баязітов Л.Р. Митні формальності. Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: … І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.109.

6. Кунєв Ю.Д., Несторишен І.В. Митний контроль. Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: … І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.108.

7. Митний кодекс Співтовариства: Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського парламенту і Ради: від 9 жовтня 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text

8. Мартинюк В. П. Про доцільність використання терміна «митна система держави». *Митна безпека.* 2010. № 2. Серія «Економіка». С. 144–145.

9. Новосад І. В. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави // *Світ фінансів*. 2015. Вип. 2. С. 145–155.

10. Кунєв Ю.Д., Баязітов Л.Р. Митне оформлення. Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: … І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.109.

11. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9 № 1. С. 106 – 112.

12. Голинський Ю.О., Гриник І.Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений.* 2019. № 10(74). С. 646–650.

13. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. Гроші, фінанси і кредит. 2020. Вип.47. С.168-173.

14. Рудик І, Рябцев О. Електронне митне оформлення як чинник забезпечення ефективної діяльності митних органів. *Економіка та держава*, 2018. № 2.С.76-79.

15. Спрощення процедур торгівлі в Україні 2022: Митні процедури, проблеми та очікування бізнесу. Аналітичний звіт за результатами VII хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів. Київ. Проєкт «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»». 2023. 275 с. URL: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/2022-pdf-256289873

16. Моніторинг роботи митниці очима бізнесу 2022. Аналітичний звіт за результатами VII хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів. Київ. Проєкт «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»». 2023. 107 с. URL: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/ftclongreport2022finalpdf?from_action=save#_=_

17. European Commission, Brussels (2015). Flash Eurobarometer 399 (The Electronic Customs Implementation in the EU). GESIS Data Archive, Cologne. ZA5944 Data file Version 1.0.0, URL: https://doi.org/10.4232/1.12136

18. European Commission, Brussels. 12.12.2019. Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan for Customs - 2019 Revision

19. Commission Implementing Decision (EU) 2019/2151 of 13 December 2019 establishing the work programme relating to the development and deployment of the electronic systems provided for in the Union Customs Code. URL: http://data.europa.eu/eli/dec_impl/2019/2151/oj

20. National Customs Automation Program established in Subtitle B of Title VI - Customs Modernization, in the North American Free Trade Agreement Implementation Act (Pub. L. 103-182, 107 Stat. 2057, 2170, December 8, 1993)

21. Офіційний сайт митної та прикордонної служби США: URL: https://www.cbp.gov/trade/automated

22. A review of the impact of e-customs on the performance of international supply chains. URL: 4https://www.tandfonline.com/doi/abs/ 10.1080/ 13675567.2018.1456324

23. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 №208. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2003-%D0%BF#Text

24. Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю: Наказ Державної митної служби України від 27 травня 2005 р. № 435. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/54163___54163

25. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/851-15#Text .

26. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи "Електронна митниця". Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 №1236-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-%D1%80#Text

27. Про затвердження положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Держмитслужби України. Наказ Деравжної митної служби України від 04.11.2010 №1341. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va341342-10#Text

28. Пашко П.В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): монографія. Одеса: Пласке, 2009.628 с.

29. Разумей М.М. Електронна митниця як основа електронного урядування в митній службі України. Дні інформаційного суспільства – 2012: матеріали наук.-практ. конф. за міжнародною участю (24–25 квітня 2012 р.). К.: ТОВ «Салют», 2012. С. 41–43.

30. Разумей М.М. Реєстр підприємств, допущених до електронного декларування. Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: … І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.324.

31. Разумей М.М. Захист електронної інформації в інформаційних системах митних органів Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: … І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.280-281.

32. Лист Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) Голові Державної фіскальної служби України / Веб-сайт «Відкритий митний простір» URL: http://customs.odessa.gov.ua/en_GB/predstavnyky-oon-rozpovily-golovi-dfs-pro-programne-zabezpechennya-asycuda/ .

33. Annual Report 2014 – 2015 / Official website of World Customs Organization URL: http://www.wcoomd.org/en/topics/~/media/WCO/Public/Global/PDF/Topics/Research/Annual%20reports/WCO_AnnRep_EN_2014_2015.ashx.

34. Про введення в дослідну та постійну експлуатацію програмно-інформаційного комплексу «Інспектор-2006»: наказ Державної митної служби України від 25.01.2007 № 48 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MK070639.html

35. Демченко Сергій. Щомісяця система АСАУР здійснює автоматизовану оцінку ризиків за близько 200 тис. митних декларацій / Офіційний портал Державної фіскальної служби України URL: http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/250130.html

36. Капустинская К. Официально: Украина поднялась в рейтинге Doing Business. *Сегодня*. URL: https://www.segodnya.ua/economics/business/ oficialno-ukraina-podnyalas-v-reytinge-doing-business-1068371.html

37. Розвиток постмитного аудиту в Україні: монографія / за заг. ред. С.С. Брехова. К.: Алерта, 2018. 326 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», том 123).

38. Рамкові стандарти безпеки та полегшення світової торгівлі Всесвітньої митної організації / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/976_003 .

39. Давидов Р. Щодо автоматизації митних процедур: прес центр ВМО. URL: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/media/annual-reports/wco_ar_2016_2017_en.pdf

40. Івашова Л.М., Кийда Л.І. Діджиталізація митних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку митної справи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3(22). С. 218–230.

41. Разумей М.М. Особливості застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, основною метою якої є забезпечення вибірковості митного контролю. URL: http://chp.com.ua/all-news/item/60270-osoblivosti-zastosuvannyaavtomatizovanojisistemi-analizu-ta-upravlinnya-rizikamiosnovnoyu-metoyu-yakoji-e-zabezpechennya-vibirkovostimitnogo-kontrolyu

42. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік / Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti

43. Гуцул І.А. Фактори та домінанти розвитку «Електронної митниці» Україні. Economy and customs and legal relations. Edition 8, December, 2018. С. 56–62.

44. Кримчак Л.А. Інформаційна взаємодія підприємств з митними органами. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. 2018. № 29 (18). Т. 2. С. 206–210.

45. Organizational Transformation Using Electronic Data Interchange: The Case of TradeNet in Singapore; Hock-Hai Teo, Bernard C. Y. Tan and Kwok-Kee Wei; Journal of Management Information Systems; Vol. 13, No. 4 (Spring, 1997) (https://www.jstor.org/stable/i40018292), pp. 139-165 (27 pages); Published By: Taylor & Francis, Ltd.; URL: https://www.jstor.org/stable/40398244

46. How Singapore Customs is making trade easy with the electronic Bankers Guarantee programme. Networked Trade Platform: official site. URL:https://www.ntp.gov.sg/public/news/publication/2020/how-singapore-customs-is-making-trade-easy-with-the-electronic-banker-guarantee-programme

47. Офіційний сайт митниці Німеччини. URL: https://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/ATLAS/ATLAS-IMPOST/atlas-impost_node.html

48. Vorobyova O.;Improving customs control upon arrival of goods to the territory customs of the Eurasian economic union; Universidad y Sociedad, 12 (2) (2020), pp. 447-451.

49. The World Bank. Official site. Doing Business Report (Archive). URL: https://archive.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-reports

50. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text

51. Івашова Л.М., Шевченко Н.І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами: цифровізація процесів моніторингу та контролю. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. №3(38). С.34-43. URL: http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2023/3/5.pdf

52. Сидорович О., Гречаківський С. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів.* 2021. №1 (66). С. 210-225. URL: http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article /viewFile/1429/1435